

Хресчен сасси

1991 сұлхи ака уйахён 21-мёшёнче тухма тытанна

ЮНКУН

Саламлатап

Хакля
ентешёмсем!

Сире Таван сёршыв хутёлевсин кунё ячёпе саламлатап!

Таван сёршыв хутёлевсин кунё – сёршывамар хуралёнче таракан, Раçсейри танаслаха тивёстерекен харсёр, хёюллё, вайлэ тата пархатарлэ арсынсен уявё.

Сёнё хёрушлэх, пашархатаракан тёлслёхсем сурална условисенче сёршыван оборона хаватне сирёплетес тёлёше тимлех питё пысак. Сар служащийёсем, производство тата наука коллективёсем наци хёрушсёрлэхне тивёстерессипе сыханна пысак пёлтерёшлё тёллевсене анасла пурнаслаçсё. Чаваш Республикинче стратеги пёлтерёшлё предприятисем ёслессё, вёсем сёршыван оборона промышленноçён комплексён саккасёсене пурнаслаçсё.

Чаваш Енре сұллен сарпа сыханна тата гражданла-патриотла тёллевлё 500 ытла мероприяти иртет. Самрак армеецсен тата кадетсен юхамён йаилесем сирёп; шырав отряçемепе пёрлешёвёсен ёсне Чаваш Республикин Пуслэхён гранчёмпе пулшатпёр.

Хамаран ветерансене чун-чёререн тав самэхёсем калас килет. Таван сёршыва паранни, сирёп камал вёсене хаяр тёрёслевсем витёр тухма пулшанна. Вёсен паттарлэхё Раçсее пётёмпех тусме май панэ, вёл вайлине ёненернё.

Сак кун пурне те сирёп сывлэх, танаслаха, ырлэх, ыранхи куна шанма тата пётём ыруине сунатап! Пурнаçри мёнпур тёллев пурнаçлантар!

Чаваш Республикин Пуслэхё
М.ИГНАТЬЕВ.

КЁСКЕН

Куба Республикин посолёпе тёл пулна

Чаваш Ен Пуслэхё Михаил Игнатёв Куба Республикин Раçсейри Чрезвычайлэ Тата Полномочиллё Посолёпе Эмилио Лосада Гарсияпа тёл пулна.

Ертусёсем сак хутшану икё еншён те пёлтерёшлё пулмаллине палартна. Тёлпулу вэхётёнчех канашлу иртнё, унта ЧР экономика аталанавён, культура, вёрену министрёмсене тата ытисем хутшанна.

Куба Республикин представительне уйрамах трактор тата лифт каларакан производствасем касаклантарна. Унсёр пусне вёл сывлэх сыхлавён тата фармацевтика тытамёсенче пёрле хутшанса ёслеме майсем пуррине палартна.

Эмилио Лосада Гарсия Михаил Игнатёва Гаванара чук уйахёнче иртекен ярмарккэна чённё. Чаваш Ен ертуси те посоло сёртме уйахён 23-25-мёшёсенче Шупашкарта иртекен экономика форумне йыхравланэ.

Хана хулари И. Н. Ульянов ячёллё Чаваш патшалэх университечёпе, республикан эндокринологи диспансерёпе, "ВНИИР" пёрлешёпе паллашанэ.

Умра – пысак тёллевсем

Сануерчёке сар.гу сайтран илнё

ЧР ял хушалэх министерствин коллегийён тата агропромышленноç комплексён ыйтавёпе, республикари апат-симёс рынокёнчи улшанавэ санаса хаварт йышану тата мониторинг тавассипе ёслекен правительство комиссийён пёрлехи анлэ ларавё иртнё. Унта пёлтерхи ёс катартавёсене пётёмлетнё, сывах вэхатра пурнаçламалли тёллевсене палартна.

Мероприятие ЧР Министрсен Кабинечён Председателё Иван Моторин, РФ Федераци Канашён апат-симёс политикепе тата сур санталэх пурлахёпе усэ курассипе ёслекен комитет членё Вадим Николаев, ял хушалэх тата тирпейлекен организацисен ертусисем, фермерсем, ытти яваплэ сынсем хутшанна.

Усём сулмаклэ

ЧР Министрсен Кабинечён Председателён заместителё – ЧР ял хушалэх министрё Сергей Артамонов палартна тарэх – ял хушалэх чёртаварё туса илессипе хальхи вэхатра (сульталэх пусламашё тёлне) Чаваш Енре 718 организаци, 1372 хресчен (фермер) хушалэхё, 246700 кил хушалэхё тарашать. Сак ёсре пёлтер уйрам сынсемпе фермерсен тупи чи пысакки пулна – 54,5 тата 7,9%, ытти (37,6%) – ял хушалэх организациёсен.

Сёт (64,9%), пахчасимёс (79,1%), сёрулми (72,4%) туса илессипе килти хушма хушалэхсен катартавёпе никам та танлашайман. Ял хушалэх организациёсем чэх-чёп тата выльах ашё хатёрлессипе паларна (74,2%). Сёт производствипе (29,9%) вёсем – иккёмёш выранта. Ку енёпе фермерсен катартавё – 5,2%.

Ял хушалэх продукцийё туса илесси республикара ватамран 101,4% уснё. Вярнар, Парачкав, Муркаш, Сёнтёрвэрри, Сёрпү, Тавай, Комсомольски, Елчёк, Элёк, Красноармейски районёсем сак тёлёше катартава юлашки виçё сурта устёрсе пырассё. Шупашкарсен, Йёпреçсемпе Канашсен вара иккёмёш сур чакать. Пёлтер Сёмёрле, Патарьел, Куславка, Шамаршэ, Хёрлё Чутай, Вярмар, Етёрне, Улатар районёсем те калаша чакарна.

Сакэ та касакля: РФ Сывлэх сыхлав министрстви сённё тарэх сыннан сурталакне 325 кг сёт ёсмелле. Чаваш-стат катартавёпе вара пёлтер вёл 256 кг усэ курна. Анчах сакэ республика хайён халэхне сётпе кирлё чухлё тивёстерменнине пёлтермест. Сурталакра пёр сын пусне пёлтер ана 342,7 кг хатёрленё. Аша, пахчасимёсё те чавашсем сахалрах синё, сёрулмине вара – ытлашипех.

Паха сётён хакё пур

Иртнё сур республикара майракалла шултра выльах шучё мёнпур йышши хушалэхра 191876 пуспа танлашанэ. Сакэ 2015 суртинчен сахалрах – 99,3%. Патарьел районёнче, тёлслехрен, уна йышё чи пысакки (18376), анчах виçём сурлинчен пурпёр кашт чакна. Хаш-пёр районта йыш 5-6% таран усни те паларать.

Иртнё сур пёр ёнерен ватамран 5135 кг сёт сунэ (уйрам хушалэхсенче катарта 8 пинрен те иртнё), пётёмёшле республикпе – 424,3 пин тонна. Сак шутра фермер хушалэхсенче – 22, халэхра – 275,5, организацисенче – 126,8 пин тонна.

Районсенчен ку енёпе Вярнарсем малта, Куславка районён катартавё чи пёчкки.

100 га ял хушалэх сёрё пусне шутолсан сёт туса илессипе пёлтер Улатарсем хыса юлна. Патарьел районё вара мала тухна. Республикпе сак катарта 45,2 тоннапа танлашанэ.

Выльах усракан ял халэхёшён сёт хакё яланах пёлтерёшлё. Нарёс уйахён 16-мёшё тёлне 1-мёш сортлэ сивётнё сёте (1 килограмне) республикари тирпейлекен предприятисем ватамран 25,95 тенкёпе пустарна. Федерацин Атлсци округёнче ял хушалэх организациёсенчен сёте Удмурт, Тустарстан, Чулхула тарэхёсенче канэ пирёнтен хакларах йышанна. Халэхран туянакан хакпа вара эфир малта пулна.

Выльах, чэх-чёп ашне республикара иртнё сур 117,6 пин тонна хатёрленё. Сак тытама аталантарассипе Шупашкар, Сёрпү, Патарьел районёсем тухасла ёсленё.

Сёре «ёслеттермелле»

Палартмалла, Елчёк, Комсомольски тата Шамаршэ районёсенче пусэ савранашне кёртмен сёрсем юлман. Усэ курман лаптасен виçi республикара 72,4 пин га пулна, сакэ ял хушалэх сёрёсен пётёмёшле лаптакён 9,6%. Уйрамах кунашкалли Канаш, Сёнтёрвэрри, Улатар, Элёк районёсенче чылай. Пёлтер республикпе 27275,4 га лаптэка "ёслеттернё". 2017 сурта тухас илме тата 25352,6 га пусэ савранашне кёртмелле.

Патшалэх пулшавёпе аталанакан фермерсен те сак тёллеве пурнаса кёртме пулшамалла. Пёлтер вёсен тарашулахёпе майракалла шултра выльах шучё 8511 пус уснё, сав шутра ёсе пусанна фермер хушалэхсенче – 3662, сёмье фермисенче – 4849.

Анчах патшалэх пулшавёпе тёллевлё усэ курмасан уса-тенке каялла таварса пама тивет. Сакна кура ёсе пусанна 5 фермер (Муркаш, Хёрлё Чутай, Етёрне, Елчёк районёсенче) тата 1 сёмье ферми (Сёмёрле районё) тёлёше тавлашулла ыйтусем сиксе тухна.

Ирина ПАВЛОВА.

СЫРАНТАРУ – 2017

2017 сурлан II сурринче илсе тамашкан «Хыпар»
Издательство сурчён каларамёсене пуш уйахён
31-мёшёччен сак хаксёмпе сыронтараçсё:

«Хыпар» – 624 тенкё (индекс П2230)

«Хыпар-эрнекун» – 286 тенкё те 92 пус (индекс П2267)

«Хресчен сасси» – 255 тенкё те 54 пус (индекс П2273)

ЯЛ СПОРЧЕ

Вишмине Пётём Раçсейри массалла оборона тата спорт уйахлахё вёсленет. Таван сёршыв хутёлевсин кунне халалланё пысак сак пулампа Хёрлё Чутайра иртнё республикари хёлле-хи ял спорт ваййисем тур килни те пёлтерёшлё. Вёл кёсёлхипе саккармёш хут пулчё. Старта 21 райони 450 яхан тёрлё сёлти ял ёсчёнё тухрё.

Йёпрессем каллех малта

"Хастар" физкультурпа сывлах комплексё сёмёнчи стадионта амартусене саванасла лару-тарура усн хысчан механизаторсем "Беларус" тракторпа тёрёс те илемлё саврамсем тавассипе, ёне савакансем аппарата салатса пустарассипе тупашма пусларёс. Юлашки вунасуллахра республикара кана мар, Пётём Раçсейри спорт ваййисенче механизаторсен амартавёсенче сёмёрле районёчи "Комбинат" ял хусаллах производство кооперативёнче ёслекен Надеждапа Андриян Концовсем (арамёпе упашки) таташах малти вярнсене йшанна. Вёсем хальхинче те начар мар амартрёс. Андриян Николаевич турни сичне 44 хут туртанса хайневёрлёл рекорд турё, анчах вёл тракторпа япяхрах сурерё. Йёлтёрпе чупса та 20-мёш вярн кана йшанчё. Полиатлон енёпе Раçсей спорт мастерё, нумай хут республика чемпионё А.Концов хальхинче Комсомольскини С.Пыркина тата В.Яндрова, Муркаш районёчи Г.Черепанова тата Вярнати В.Тикинева выляса яраса пиллёмёш вярна сёс тухрё. Хёрарам механизаторсен ушканёнче 1-3-мёш вярнсене А.Никитина (Муркаш районё), Э.Чугунова (Вярнар районё) тата Н.Концова йшанчёс.

Дояркасен ушканёнче те сёнё чемпионка. Маларах Пётём Раçсейри пысак амартусенче темице хутчен сёнтёрёсё ятне тивёснё Вярнати ял хусаллах техникумён

преподаватёлё Г.Павлова хальхинче Етёрне районёчи "Дружба" хусаллахри палла спортсменкана Н.Петрова выляса ячё. Вишсёмёш вярнта - Хёрлё Чутай тёрёхёчи В.Кузнецова. Доярсен тупашавёнче малти вишё вярна А.Политов (Вярнар районё), А.Степанов (Сёрпур районё) тата А.Михопаров (Хёрлё Чутай районё) йшанчёс.

Кире пуканё йатакансен турнирёнче те касакла самантсем пулчёс. Арсынсен хушшинче хайсен вишисенче пёрремёш вярна тухса ял спорт ваййисен ылтан медальне пусласа Елчёк районёчи В.Кириллов, А.Кузнецов, Н.Петров, Йёпрес районёчи И.Майоров, Шамарша районёчи К.Кусаинов, Хёрлё Чутай тёрёхёчи Л.Ярадов, М.Проконьев тата Н.Борисов сёнсе илчёс. Хёрарамсен ушканёнче чи вайлисен ятне О.Пашкова (Йёпрес районё), А.Барминова (Муркаш районё), Л.Вениаминова (Етёрне районё) тата С.Сандыркина (Патарьёл районё) тивёсрёс.

Касалччен "тимёр ваййине" юратакансен тупашавёнче пёрремёш е иккёмёш вярна таташах Елчёк районёчи команди йшанна. Хёрарамсем япах результат катартнини пула хальхинче вёсем - таваттамёш вярнта. Парнеллё вярнсене Йёпрес, Патарьёл тата Хёрлё Чутай районёсен пахаттирёмсё сёнсе илчёс.

Йёлтёрёсёсен амартавёнче иртнё сёлсенчи пекех пёрремёш вярна - Муркаш районёчи, полиатлонистсен ту-

пашавёнче вара Йёпрес тёрёхёчи командисем тухрёс. Шашка-шахмат вылякансен турнирёмсёнче яланхи пекех Шупашкар районёчи тусла командасем сёнтёрчёс.

Спорт сёмйисен амартавёсенче амашёсемпе ашшёсем, вёсен 10-12-ри е 14 сёлтан кёсёнрех ачисем хайсен асталлахне йёлтёр йёрё сичне, дартс ваййинче, хуташ эстафетара катартрёс. Сакан пекасакла тупашура Вярнар районёчи чысне Маньял Хапёрси Тикиневсен сёмйи хутёлерё. Яланхи пекех касал та командана ачасемпе самарксен спорт шулён асла тренерё Юрий Александрович хатёрленё. Вёл тата унан машарё Надежда Владимировна, вёсен хёрё Валентина спортан кашни енёпех лайах результатсем катартрёс, ылтан медале сёнсе илчёс. Сёмьери арсын ача е хёрача мице сёлтине шула илсе пёрремёш вярнсене, саван пекех хёлле-хи спорт ваййисен чемпионё хисеплёл ячёсене Мурайкинсен (Хёрлё Чутай районё), Павловсен (Канаш районё), Ефремовсен (Йёпрес районё) сёмйисем тивёсрёс.

Сёнё ёмёрте йёркелеме пусланё республикари хёлле-хи ял спорт ваййисенче ЧР Ял хусаллах министрствин тёл парнине ылтрах Йёпрес районёчи спортсменёсем сёнсе илнёл. Комплексла зачетра Йёпрессем хальхинче те малти вярна тухрёс. Пёрремёш тесеткерё вара - Вярнар, Шупашкар, Хёрлё Чутай, Канаш, Муркаш, Сёмёрле, Етёрне, Красноармейски тата Сёрпур районёсен пёллештернё командисем. Шёл, Шамарша, Вярмар, Куславка, Комсомольски тата Элёк районёсем хёлле-хи спорт сезонне япах катартусемпе вёслесчё.

Петр СИДОРОВ.

ЫЙТАМ

Асрах хёсметри сёлсем

Таван сёршыв хутёлевсин кунё сывхарнё май хастар арсынсенчен салтак вэхачё мёнпе асра юлнине ытса пёлес терёмёр.

Юрий ЛАПШИН, Елчёк районёчи "Эмметово" пёрлешу ертуси:

- Эпё малтанах Оренбург тёрёхёнче вёренуре пултём. Кайран Амур обласне лекрём. Асра юлнё самантсёнчен сак: пёррехинче мана кухняна дежурствана лартрёс. Паллах, пёчен мар, Нестеренко прапорщикпа. Вёл - асли, эпё апа пулашаканё. Касхине вёл усёр пулнине пёлтерчёс. Эпё кухняна пёченех кайрам. Тепёр кун ирхине генерал килессине каларёс. Манан апа менюпа паллаштармалла иккен. Савна май уяв тумё тёрёхатартрёс. Эпё генерала пётёмпех йёркеллёл каласа патём. Каярахпа мана старшина званине пачёс, унччен маларах сержантчё. Хайхи прапорщика ёсрен хатарчёс.

Михаил КУЗЬМИН, Вярнар районёчи Хурансур ял клуб заведующийё:

- 1985-1987-мёш сёлсенче хёсметре пултём. Малтан - Новосибирскра, кайран - Омскра. Ракета сарне лекрём. Ротара эпё - пёртен-пёр чавашчё. Мёншён тесен унта вярссене сёс илнёл. Сапах та чаваш ятне ямарам. Спортра, вёренуре малти ретре пулншён, дисциплина сирёл паханншён мана Хисеп грамоти парса чысланаччё.

Паллах, асра юлнё самантсем чылай. Сапах та присяга тытни яланах куёмёнче. Сак пулам хысчан кашни салтак хайне чан-чан арсын пек туяты. Присяга вэхатёнче кёлетке тёрёх сивёл хум чупса иртет. Вёл чун-чёрере ёмёрлёхе юлатё.

Анатолий КУЗЬМИН, Муркаш районёчи Йускасси ял тёрёхёчи пуслэхё:

- Чаваш патшаллах университетёнче вёреннё чухне, тёрёсрех 1-мёш курс хысчан, мана салтак илчёл. Малтанах Алтай тёрёхёнчи Рубцовск хулинче вёренуре пултём, кайран Азербайджанра (ун чухне союзла республика шуланна). Эпир Л-29 самолетсене пахса тёрёкан техниксем пулнёл. Вёсене вёсёе хатёрленёл.

Киле тавранас умён юлташ пахса тёрёкан самолет сёр сине укнёлчёл. Юратё, летчикё сывёл юлнёл. Пысак комисси йёркелерёс. Лайах тёрёсленёл хысчан техник айлапа мар тесе йшанначчёл. Сак патармаха пула киле кайрак таврантамёр.

Валентина ПЕТРОВА хатёрленёл.

Санукерчёксене сар.ги сайтран илнёл

ХЫПАР-ХАНАР

Ёс тухаслахё усет

Иртнё эрнере РФ ял хусаллах министрё Александр Ткачев Раçсейри хресчен (фермер) хусаллахёсен тата ял хусаллах кооперативёсен ассоциацийён XXVIII сьезчён пленарла канашлавёнче тухса каласна. Сак мероприятие чаваш аграрийёсен делегацийё те хутшанна.

Министр палартна тёрёх - юлашки сёлсенче фермерсем туса илекен чёртавар вици, ял хусаллах организацийёсемпе танлаштарсан, усет. Ку тёлёшпе иртнё сёлхи катарту 22% танлашнёл. Ял хусаллах производствин пётёмёшле калапашён 12% - фермерсен тупи. Иртнё сёл уйрамах сёт савас енёпе катартава устернё - 6% таран.

Регионсен фермерсене сёмаллахпа усёл курса пётёмёшле вёререн 20% кая мар кредитлама тёрёшмаллине те асанна министр. Ял хусаллах кооперативе аталантарасси пёлтерёшлине палартна. Саванпа фермерсене, халыха унан усси сичнен ылтрах каласа анлантармалла. Пёлтёр сёршыван 56 регионёнче 270 ылта сёнё ял хусаллах кооперативёл йёркеленёл. Касал сахалран та 600 усмалла.

Сут санталак юратма вёрентмелле

Иртнё эрнере "Чаваш вярманё" наци паркёнче ситёнекен арёва экологи воспитанийё парас тёлёшпе чи лайах ёсене пурнаса кёртесси" темпа "савра сётел" йёркеленёл. Унта районсёнчи вёрену пайёсен ертусисем, специалистёсем, педагогсем, экологи центрён представителёсем хутшанна.

Халыхан, уйрамах самарксен экологи культурине устерес тесен вёрену учреждениёсенче сак тёлёшпе ятарла уроксем йёркелемелле. Ачасене тёлчев ёсён сёнё меслечёсене алла илме ханхатармалла, пусламаш класа киличчен садикрах вёсене сут санталак, таван тавраллах тасаллахё пирки анлантармалла. Педагогсемпе методистсем "савра сётелте" хайсен проекчёмсепе тата программисемпе паллаштарна.

Ирина АНДРЕЕВА.

Йывәрләха парәнмасәр

Александр Михайлов

Хай вәхәтәнче вәл та Тәван сәршыва хүтлене. Сар службинче пограничник пулнә. Салтака кайиччен шулта ачасене пәр сул вөрентме ёлкөрнәскер унтан таврәнсан та юратнә ёсне малалла тәснә. Анчах пиләк сул каялла сәмьеллә арсынна пач кәтмен сәртен инкек пырса сәпнә. Сичә уйәх вәл вырән синче хускалмасәр выртнә. "Мәнле-ха капла? Ура сине тәмаллах, тепәр хут утма вөрентмелле. Ачасене үстермелле, пурнәс сул сине кәлармалла", – хәрәхрен иртнә арсынна сәк шухәш ирән-касән канәс пәман. Ал-ура хускатмәссерен чәтма сук ыратнине шәла сүртса туснә. Хайән тәллөвөнчен парәнман – майёпен ятарлә хусканусем тума пусланә. Хай сәнәрен суралнине туйма тытәнсан ача пекх савәннә, малалла тренажер сине куснә. Сәпла султалакран Канаш районәнчи Маякра пурәнәкан Александр Михайлов ура сине тәма пултарнә.

Ыратнине – шәла сүртса

Сарта пиәхсе чуна сирәплетни пурнәсра яланах кирлә. Паянхи кун лайәх иртрә, ыран та чиперех пулә-ха тени пур чухне те тўрре тухмасть. Инкек те куса курәнса килмәст. Александр ялти чылай яш пекх спорта кәмәлләнә, кәрешүпе, гимнастика енәпе кәсәкләннә. Тренировкәсенче, амәртусенче пәрре мар үкнә те пулә. Ыратни иртсенех ура сине тәнә, малалла ёсленә. Пәррехинче вара арсын сән-сүрәм хытса пынине туйнә. Район больницинче сүрәм шәмминне тәрәсленә. Кәлтәк май шәмминенче пулма пултарасса систернә, анчах татсах калайман. Ун чухне организм тәрәслемелли майсем хальхи пек аталанман. Иккәләннәрен арсынна Шупашкара республика больницине янә. Кунта май шәмминче виәсә пүсәр пулнине тупса паләртнә. Ытларах чухне вәсене тәкәнмәсә. Анчах реанимаци палатинче выртәкан Александрән малтан – сулахай, кайран сылтәм ури хускалми пулнә, унтан алли туйма пәрахнә. Шалкәм чирә чәлхене ярса илме пусланә. Тухтәрсем текех шухәшланман – икә пүсәр касса илнә, вәл вырәнәтә хайән үтәнченех илнә шәмә сыпписене вырнаштарнә.

Больницәра хайпе пәрле выртнисене халә те аса илет вәл. Тухтәрсене, эмеле кәна шанса хәв вәй хумасәр сывалаймән. Теприсем ыратнине чәтаймасәр найкәшса кәшкәрнә, хускану тумалли снарядсене айккинелле тапса янә вәхәтра Александр Михайлов кашни минутра сәмки сине тар тухиччен сән-сүрәмне вылятма тәрәшнә. Сәвәнпа ёнтә паян ал туйипе сүрет пулсан та хайән урилех утат.

Поэта та, артиста та

Вәл чирленә вәхәтра Сиккасси яләнчи вәтам шулта вөрәненкәсем уншән пите тунсәхланә. Ара, 4 сул курман вәсем юратнә учительне, хайсене чун хаваләпе, кәсәкләнса рисовани, черчени, ёс урокәсене вөрентнәскере. Александр Маркелович амәшә пекх учитель ёсне суйласа илнә. "Малтан энергетика техникумне вөрәнме кәнәччә. Киләшмерә", – тет вәл. Шупашкарта педучилище пәтерсен кўршә яла ёсе вырнаснә. Унтанпа халә чәрәк ёмәр иртнә, учитель стажәпе вәл тивәслә канәва тухнә.

Сәк вәхәтра миә ачана ал ёсне хәнәхтарман пулә? Алла пәкчә-пуртә тытма, йывәсран касса япаласем әсталама пәлни арсын ачашән пите паха. Мәшәрә ун пек кил хуҗипе сәвәнса пурәнәччә. Александр Михайлов халә сәмийпе (мәшәрә тата икә хәрә) пурәнәкан сурта авланиччен тәванәсем пуләншине икә султа туса пәтернә. Килти арсынсем пурте – әста, аслашшәпе ашшә те платник ёсне кәмәлләнә, шәллә чүрече рамисем тума маҗтәр пулнә (шел, пурнәсран вәхәтсәр уйрәлнә). Иккәмәш сыпәкри тәванәсем те ал ёс енчен пултаруллә.

Әстан суртне тўрех палласа илетән: чүрече хашакәсене эрешленә, хапхи те сәплах, унсәр пуҗне үкәрчәкпе илемлетнә. Уләштарма вәхәт ситсен те тимәр хапха лартмастәп тет. Йывәс уншән чәннипех чунне сывәх. Хальхи вәхәтра вәл Сиккасси шуләнче "Хамәр әсталапәр" кружок ертсе пырат. Кунта ачасем класәпех сүрәсә (тәсләхрен, 8-мәшсем), 6, 7, 9, 11-мәш классенчен те пур. Ытларах йывәсәпа ёслеме вөрәненчә: касса кәларса, ёнтсе, "городецкая", "холомская" йышши үкәрчәксемпе тата сәрласа, аппликацисем туса илемлетсә. Конкурсан тин ситнә ёсәненчен (вәсене шула ситерме ёлкәрейменччә) Александр Пушкин мәшәрән сәнарне касса кәларни тәләнтерчә. "Кәткәс ёс. Мәншән шәпах кунашкәл персонаж суйласа илнә? Эсир ыйтнине е хай?" – кәсәкләнәтә эпә. "Суйла-машкән тәрлә үкәрчәк хурса паратәп. Вәсен хушшинче чаплә артистсен, сәв шутра ют сәршыврисен те, сәнәсем пур. Кама мәнли киләшет", – терә вөренткен. Вәл паләртнә тәрәх – кружок сүрәненчен пәр вөрәненкә чәвашләх темипе сыхәннисене кәна кәмәлләт. "Чәваш хәрәрамә, тав сана!" ятлә ёсрә акә ача йәтса тәракан амәшә сәнланнә.

Хәрәчасем те сүрәсә кружока. Вәсенчен ытларахәшә йывәс япаласене үкәрсе илемлетет. Анчах хәшәпәри тәрлә кәлетке касса кәларас енәпе арсын ачасәнчен те маттуртарах. Темисә сул каялла ку тәләшпе Лидия Грачева паләртнә. Халә вәл шул кәна мар, педучилище те пәтернә. Анчах хәнәхнә йәлапа паян та илемлә япаласем әстала. Сәмах май, Александр Маркеловичән хәрәсем те хай вәхәтәнче кружок занятиёсенчен юлман.

Кәсәкләнү сәнә пурнәс парнелет

Сәннине шырама әнтәлакан әста программәри ёсәсемпе кәна сурлахамасть. Унән шухәшәпе пәрешкәл япала ачасене кәна мар, хайне те йәләхтарат. Сәвәнпа унән вөрәненкәсем шәл щеткипе уә курса та тәләнмелле илем тәвасә. Унсәр пуҗне графика технологийәпе "изонит" техникине те (картон синче сиппе тата йәппе уә курса ёслени) алла илсә. Хут синче хайнеевәрлә касса кәларса тунә үкәрчәк "вытыканка" майә шутланат иккен.

Шул программипе киләшүллән электричество станокәпе уә курма юраманран ачасем эрәшсене алә вәсәлән лобзикпа касса кәларасә. Учительте ёсленә чух малтанхи сулсенче Александр Михайлов вәсене металпа та ёслеме хәнәхтарнә (вәл вәхәтри программа ирәк панә). Унран пәчәк мәлатуксем әсталама вөрентнә. Тата маларах – тәрлеме. 5-мәш класра вөрәннә чух хай те чечек тәрленәмән.

Тәрәсәр, эрәсәр пуҗне йывәсран әсталанә пукан, кашәк-чашәк, ывәс тата ытти япала пайтах Михайловсен суртәнче. Кил хуҗин сар альбоме те – искусство шедеврә тейән. 1989 султа вәл шәл щеткипе уә курса илемлә аппликацисем тунә. Сәвәнпа салтакра пәри те тепри әна альбомсене илемлетме ыйтнә. Уншән юлтәшәсем пәр банка сәратнә сәт панә. Пултаруллә та ёсәнен сын ниҳәсан та высә лармасть сәв. Охотское тинәс акваторине хүтленә вәл. Инсәт Камчатка, Курил утравәсем уншән яланләхах асра юлнә. Тинәс катерпа тухса чикә леш ене кәсма тәрәшакансем те тупәннә. Анчах унашкәлли инсә тарайман. Кун сиктерсе вәйлә ситлә-вәл тухнәран катер сәвәнса үкнә.

"Йывәр чир хысәән тепәр хут утма вөрәненкәсен мәнпе те пулин кәсәкләнмәл. Хәвән интерес пулмасан вөрәненкәсене те ёсе явәстарайман. Сәвәнпа пуҗа шухәшлаттаратәп, алурана ёслеттеретәп. Кружокра ачасене атьәр, сәкна, хальччен туманнине, әсталаса пәхар тетәп", – пәтәмләрә кәләсәва Александр Маркелович. Йывәр чирә сәнтәрнә сын сәмахә сумне нимех те хушса калаймән.

Ирина НИКИТИНА.
Автор сәнүкәрчәкәсем.

КӘСКЕН

«Ачаләх ячәпе, ачаләхшән»

Иртнә юнкун "Ачаләх ячәпе, ачаләхшән" ыр кәмәлләх марафонә Комсомольски районәнче старт илнә. Ахальтен мар, мәншән тесен пәлтәр кунта ятарлә акци вәхәтәнче чи нумай уқса пуштарнә. Сәк мероприятие Чәваш Ен Пусләхә Михаил Игнатъев, "Раҗсей ача-пәча фончән" Чәваш регион уйрәмән правленийән ертүси, Шупашкарти 2-мәш сәкәр завочән аталану енәпе ёсләкән директорә Юрий Кислов, ЧР Патшаләх Канашән депутатәсем Юрий Поповпа Петр Краснов тата ыттисем те хутшәннә.

Пәлтәр 1600 ытла сын пәрлехи пухмача 8 млн тенке яхән уқсапа пуянлатнә. Аса илтерер, марафонра пуштарнә нухратпа нумай ачаллә, ситмен пурнәспа пурәнәкан сәмьесене пуләншама, больницәсем валли сәнә оборудовани, препаратсем, тренажерсем, хәлха илтменнисем валли ятарлә хатәрсем туянма уә кураҗсә. Вөрәнү учреждениёсем, ача сүрчәсем валли сәтел-пукан, теттәсем, кәнекәсем туянаҗсә. Фонд уқсипе пултаруллә ачасене, коллективсене те пуләншәсә. Сәвәнпа марафона кашниех хутшәнса сәк сәт сине уқса куҗарма пултарат: ЧРО ООБФ "Российский детский фонд". ИНН 2128005408, КПП213001001. Расчетный счет №40703810075220160067 в Отделении №8613 Сбербанка России г.Чебоксары, БИК 049706609, к/с 30101811030000000609.

Сывләха тәрәслеттерме

2017 султа республикара пурәнәкан 215 пин ытла сын диспансеризаци витәр тухмалла. Кәсәл 1996, 1993, 1990, 1987, 1984, 1981, 1978, 1975, 1972, 1969, 1966, 1963, 1960, 1957, 1954, 1951, 1948, 1945, 1942, 1939, 1936, 1933, 1930, 1927, 1924, 1921, 1918 сулсенче суралнисен хайсен сывләхне тәрәслеттермелле.

Пәлтәрхи диспансеризаци вәхәтәнче 219 пин ытла сынран 27 пинәшәненә вәраха кайнә чир тупса паләртнә, сәк шутра – шысә, чәре, вар-хырәм, үпке, куҗ, сәхар чирәсем. Вәсенчен чылайшә инфекциллә мар, апат йәркәллә сименипе, ытлашши үт хушнине, юн пусәмә үснине сыхәннә. Халәхән 20% физкультурәпа туслә мар, 10% пирус туртат.

Явап тыттарнә

Сул урлә кәснә чух йәркәне пәхәнманшән пәр кунра кәна республикари 400 ытла сынна административлә майпа явап тыттарнә. Сул-йәр инспекторәсем кунашкәл рейдсем уйәхсеренех йәркәлсә. Хальхинче 87 водител ятарлә вырәнсенче граждәнсене сул урлә кәсма май пәман. 315 сын паләртман сәртен кәснә. Сәк кунах водителсем машинапа 4 сын сине пырса кәнә, вәсенчен пәри пурнәсран уйрәлнә, ыттисем суранланнә.

«Ӓс ветеранӒ» ята илме

? ЭпӒ совхозра 1968 султа Ӓслеме пусланӒ, 2002-мӒшӒнче пенсие тухнӒ. ПӒтӒмӒшле Ӓс стажӒ – 35,5 сул ытла.

ЭпӒ ӒсленӒ чух арсынсен Ӓс стажӒ – 25, хӒрарӒмсен 20 сул пулсан "Ӓс ветеранӒ" медаль паратчӒс. ЭпӒ малтан бухгалтер пулнӒ (кайран диспетчерта, бригадӒра тӒрӒшнӒ), ун чухне пире те хӒмла пайӒсем паратчӒс. "СимӒс ылтӒн" пахчисенче сӒрне-кунне пӒлмесӒр вӒй хунӒ. "Ӓс ветеранӒ" медаль панӒ чух эсир, бухгалтерсем, кайран та илетӒр, рабочисене памалла терӒс. Ун хысӒан награда Ӓинчен шухӒш-ламан. ХалӒ ветерансем ӒӒмӒллӒхсемпе усӒ курасӒс. Манпа пӒр вӒхӒтра Ӓсленисем "Ӓс ветеранӒ" ята илме пултарнӒ. ЭпӒ те тивӒс-ме пултаратӒ-и?

Владелина ФЕДОРОВА.
СӒнтӒрвӒрри районӒ,
СӒнтӒрпус ялӒ.

Федераци шайӒнчи "Ӓс ветеранӒ" ята хальхи вӒхӒтра орденпа медале, СССР е РФ хисеп ячӒсене, Ӓсре палӒрнӒшӒн ведомство паллисене тивӒснӒ тата ватлӒхпа пенсие тухма кирлӒ Ӓс стажӒ пухнӒ Ӓынсем илме пултарасӒс. ТӒван сӒршывӒн АслӒ вӒрси вӒхӒтӒнче сула ӒитмесӒрех Ӓслеме пусланӒ Ӓынсен те (арсынсен Ӓс стажӒ – 40, хӒрарӒмсен 35 султан сахал мар пулсан) Ӓак ята илме ирӒк пур.

"ЧӒвӒш Республикин Ӓс ветеранӒ" ята илмешкӒн хӒрарӒмсен Ӓс стажӒ 37 сул та 6 уйӒхран, арсынсен 42 сул та 6 уйӒхран сахал пулмалла мар. Енчен те сирӒн Ӓс стажӒ (эсир татӒклӒ палӒртман, 35 сул сура ытла тенӒ) ӒителӒклӒ пулсан хӒвӒр районти социаллӒ хӒтлӒх уйрӒмне Ӓитмелле, заявлени Ӓырмалла, Ӓс стажне сирӒплетекен тата ытти документ тӒратмалла. СирӒн тӒлӒшпе пусарнӒ Ӓсе хатӒрлесе Ӓитерсен пӒхса тухса йышӒну тума регионти министрствӒн ятарлӒ комиссине ярса парасӒс.

Ача садне сӒуренӒшӒн

? АмӒшӒн капиталӒе ачана садике сӒуренӒшӒн усӒ курма юраты-и?

Петр ВЛАСОВ.
СӒмӒрле районӒ.

Федерацин 256-мӒш саккунӒн 11-мӒш статийн 1-мӒш пайӒе килӒшӒллӒн амӒшӒн капиталӒе ачана РасӒсей ФедерациӒнчи кирек мӒнле вӒренӒу организациӒнче (вӒрентме ирӒк пур тӒк) пӒлӒу памашкан усӒ курма юраты.

РФ Правительствин 926-мӒш йышӒнӒвӒ тӒрӒх – укса-тенке школчченки вӒренӒу программине пурнӒса кӒртекен вӒренӒу организациӒнче ачана пӒхнӒшӒн тӒлемешкӒн яма та пулаты. Кун пек чухне капиталпа усӒ курмалли заявлени сӒмне вӒренӒу организациӒе сертификат хуси алӒ пусса сирӒплетнӒ договор тӒратмалла. Унта организацин ачана пӒхмалли тивӒсӒсене тата пӒхнӒшӒн мӒн чухлӒ укса тӒлемеллине палӒртмалла.

ПАХЧАСА

Калча ӒстӒр сирӒп те парка

Калчапа лартсан сӒимӒс иртерех пулаты. Ку меслет вӒрах Ӓсекен, Ӓшша юратакан культурӒсене пирӒн тӒрӒхра сӒитӒнтерме май параты.

ПахчасӒимӒс калчине икӒ тӒрлӒ сӒитӒнтересӒс: кусарса лартмасӒр тата урӒх вырӒна кусарса. ПӒрремӒш мелпе ӒстӒрнӒ чухне вӒрра кирлӒ чухлӒ хушӒпа акасӒс, йӒвӒ шӒтсан сайрала-тасӒс. Ӓапла вара калча яланхи вырӒна кӒларса лартиченех пӒр вырӒнта сӒитӒнет. ТӒслӒхрен, купӒстана ретсем хушшине 6-7 см, помидора 8-10 см хӒварса акасӒс. Кусарса лартма сӒитӒнтернӒ чухне ещӒксем Ӓине е парнике йӒвӒ, ретсем хушшине 3-4 см, вӒрӒсем хушшине 0,5-1 см хӒварса акасӒс. Калча кӒштах аталансан тепӒр сӒере кусарасӒс. ВӒл парка Ӓсет, пӒр тан сӒитӒнет. ТӒпрари тутлӒхлӒ япаласемпе усӒ кураты.

Калча вӒй илесси кӒларса лартнӒ чухне тымарсем сыхланса юлнинчен килет. ӒавӒнна та килти хусалӒхсенче Ӓна тӒмран, пластмассӒран тунӒ чӒлмексенче, хутран, пленкӒран ӒсталанӒ стакансенче е торфла сӒӒрӒк тӒпри хутӒштарса тунӒ кубиксенче сӒитӒнтересӒс. Хальхи вӒхӒтра лавкасене че торфа типӒтсе тунӒ стакансем, торфлӒ блоксем сутасӒс.

Калча ӒстӒрме сӒӒрса хытарнӒ кубиксем те туса хатӒрлесӒс. Малтан пысӒк ячейкӒллӒ (2-3 см) ала витӒр кӒларса 3 пай торф, 2 пай сӒӒрӒк тӒпри тата 1 пай сӒерем тӒпри хутӒштарасӒс. Кунашкал савӒтра калча минерал удобренийӒсем хывмасӒрах парка Ӓсет. СӒӒрӒк тӒпри пулмасан торфпа сӒерем тӒприне пахчари сӒӒре ху-

тӒштарма пулаты. СӒӒрнӒ сӒере Ӓне каяшӒн шӒвекне хушасӒс. ВӒл тӒпрана лайӒх сӒыпӒстараты, тӒрлӒ микроэлементпа, Ӓсме пулӒшакан стимуляторсемпе пуянлаты. Кубиксене маларах хатӒрлеме юраты, анчах типсе кайсан калча тымарӒ начар аталанаты.

ХӒш-пӒр пахчасӒ калча тымарӒсене ытлашши ватмасӒр кӒларса лартас шутпа ретсем хушшине вӒрӒм сӒӒӒе касаты. Вара тӒпра вырӒнтах тӒваткаланаты. Каснине кура калча тымарӒсем питӒ туратланса сӒитӒнесӒс. КӒларса лартнӒ чухне тӒпрана саланма памасӒс. Калчана тислӒк шӒвекӒе пӒр хут шӒварсан кубиксем сирӒп тытанса тӒракан пуласӒс.

Калчана вӒхӒтра кӒларса лартмалла. Ытлашши Ӓссе кайнӒскер начар вӒй илет, чылай сулси сарӒхса тӒкӒнаты, сӒимӒсӒ каярах пулаты. ӒавӒнна та Ӓна сӒитӒнтерме тӒрӒс меслет суиласа илмелле, вӒрӒсене кая юлмасӒр сӒителӒклӒ вырӒн хӒварса акмалла.

Калча пахалӒхӒ Ӓна мӒнле пӒхса сӒитӒнтернинчен килет. ВӒрра шӒтма

сӒителӒклӒ ӒшӒ кирлӒ. КупӒста 18-20 градус ӒшӒ пулсан 4-6 кунранах шӒтса тухаты. Помидора, хӒяра йӒркеллӒ шӒтма 22-25 градус кирлӒ. ПӒрӒс, баклажан, арпус, дыня 28-30 градус ӒшӒ пулсан кӒна ӒнӒслӒ шӒтасӒс. ӒавӒнна та вӒрӒ акнӒ ещӒксене ӒшӒ вырӒна лартмалла. УнсӒр пусне вӒсене сутӒ та кирлӒ. Ӓиелтен пленкӒпа, кантӒкпа витмелле. Калча шӒтса тухсанах ӒшӒ сахалрах кирлӒ. СутӒ сӒителӒксӒр, ӒшӒ пӒлӒмре калча пӒр кунрах тӒсӒлса Ӓсме пулаты. ӒавӒнна та Ӓна 3-7 кун сивӒрех вырӒнта тытмалла. ӒшӒ сӒанталӒкра верандӒна кӒлармалла. Каярахпа, вӒй илсен, ӒшӒрах вырӒна кусармалла. Анчах та кунашкал пӒлӒмре вӒл лайӒх Ӓсет пулин те ачаш пулаты.

Калчана кӒларса лартас умӒн усӒ вырӒнти условисене хӒнӒхтармалла. ПӒрмай шӒварма, азот удобренийӒе апатлантарма кирлӒ мар. Парникре ӒстӒрнӒ чухне сӒанталӒк ӒшӒтсан кантӒрла Ӓна усӒ тӒратмалла, каярахпа сӒӒрле те хупмалла мар.

Шута илме

- ✓ Пир е хут хутасра, сивӒрех вырӒнта упраннӒ вӒрлӒх аван шӒтаты.
- ✓ Баклажан, петрушка, сельдерей вӒрах сӒитӒнесӒс. ӒавӒнна та вӒсене нарӒс уйӒхӒнчех акмалла. Ака уйӒхӒнче калчасене лаптӒка кусарма та юраты.
- ✓ КультурӒна акнӒ хысӒан 10-12 кунран комплекслӒ удобренипе (1 л шыва 1 чей кашӒкӒ) е кӒл шывӒе (1 витре шыва 2 стакан) апатлантармалла.
- ✓ ХӒяр тата томат вӒррисене акиччен сивӒ вырӒнта тытма юраты. ВӒсене шӒтермелле, сӒмсалансан турилкке Ӓине хумалла та 2-3 талӒка усӒрах вырӒна (0-1 градус) лартмалла. Ӓакнашкал вӒрлӒха 1 эрне маларах аксан та юраты. ВӒл сивве чӒтӒмлӒ, чирлемест.
- ✓ ХӒяр, помидор вӒрлӒхӒсене апат соди шӒвекӒнче (1 стакан шыва 1 г апат соди) 1 талӒк тытсан тухӒс лайӒх пулаты. УнсӒр пусне сӒимӒсӒ те часах сӒитӒнет.

СЫВЛАХ

СамрӒкланма

350 г ыхра илмелле, тасатмалла, вӒттӒн тураммалла, ун хысӒан йывӒс савӒтра кашӒкпа (йывӒс е фарфор пулмалла) тӒмелле. ТӒпӒнчи хутӒша (унти сӒткенлӒрех) 200 г илсе кӒленче савӒта яммалла, 96 процентлӒ спирта 200 г хушмалла. Ӓна тачӒ хупламалла, сулхӒн та тӒттӒм вырӒнта 10 кун упрамалла. Ун хысӒан хутӒша мамӒк пир татӒкӒ витӒр сӒӒрӒхтармалла. 2-3 кунран сипленме пусламмалла.

Ӓна тумлампа тата сивӒ сӒтпе (1/4 стакан) апат умӒн 15-20 минут маларах Ӓак схемӒпа Ӓсмелле: 1-мӒш кун – ирхи апатчен 2-шер тумлам, кантӒрлахи апата ларас умӒн те Ӓапла, касхи апат умӒн – 3-шер тумлам. 2-мӒш кун ирхи, кантӒрлахи тата касхи апатчен – 4, 5, 6-шар тумлам. 3-мӒш кун – 7, 8, 9-шар, 4-мӒш кун – 10, 11, 12-шер, 5-мӒш кун – 13, 14, 15-шер, 6-мӒш кунран тумлам шутне чакарса пыммалла – 15, 14 тата 13-шер. 7-мӒш кун – 12, 11, 10-шар, 8-мӒш кун – 9, 8, 7-шер, 9-мӒш кун – 6, 5, 4-шар, 10-мӒш кун – 3, 2, 1-шер, 11-мӒш кун – виӒс хутчен 25-шер тумлам Ӓсмелле.

Ӓапла сипленни организма ытлашшипех пухӒннӒ суран, извӒсрен тасатма май параты, япаласен ылмашӒвӒн Ӓсне лайӒхлататы. Ӓавна май юн тымарӒсем якаласӒс, сирӒплесӒс, унсӒр пусне Ӓак сиплӒ хутӒш инфаркт, стенокарди, склероз чирӒсенчен, шалкӒм Ӓапасран, шысӒсенчен хӒтӒлет, пус шавланине ирттерет, чирлӒ кушӒан та усӒллӒ.

АсӒрхаттарни: халӒх сӒенекен сывату меслечӒсемпе усӒ куриччен тухтӒрпа канашласа пӒхмалла.

Вар хытсан

? ЭпӒ 77 султа, вар хытнине аптӒратӒп. Эмел Ӓсни кӒна пулӒшаты. ТепӒр чух темиӒе таблеткӒпа усӒ курма тивет. ХырӒмра пӒсӒр пурине кура ытлашши мекӒрленме те юрамасть. Кун пек чухне мӒнпе усӒ курма пулаты-ши?

Зоя СЕРГЕЕВА. ВӒрмар районӒ, Чулкас ялӒ.

Паллах, сирӒн чире сӒӒмаллатма тухтӒр пулӒшӒ. Чи малтан унпа канашламалла. Чир сӒлтавне тупса палӒртсан вӒл кирлӒ эмел сӒырса парӒ. Анчах ялан пӒр тӒрлине Ӓсцен организм хӒнӒхса сӒитет, ӒавӒнна урӒххипе улӒштарма каллех тухтӒр пулӒшӒ.

ХалӒхра вар хытнӒран слива сӒиме е сӒӒлӒрен чылай вӒхӒт хушши вӒретнӒ

шыва Ӓсме сӒенесӒс. УнсӒр пусне хура йӒсӒ кӒшман сӒткенӒ, тӒварланӒ купӒста шывӒ, йӒсӒхнӒ сӒт, типӒтнӒ чие сӒырли тата панулми чейӒ те усӒллӒ.

ПыршӒлӒха тасатма тӒрлӒ курӒк хутӒшӒе усӒ курса клизма лартни те пулӒшаты. Панулми омелинчен (яблочная омела) хатӒрленӒ квас Ӓсни те ырӒ витӒм кӒнине палӒртасӒс.

ПыршӒлӒха тасатма

Дисбактериоз, колит, энтероколит, пӒвер тата ват хӒмпи чирӒсемпе чирлӒ чух пыршӒлӒха (кишечная флора) тасатса йӒркене кӒртни пӒлтерӒшлӒ. Ӓакна валли 1-ер апат кашӒкӒ салтак тӒмин чечекне, тӒкӒнман чечек (бессмертник), мулкач курӒкӒ (тысячелистник), кукурус вӒрри, пӒтнӒк, клевер, кушак курӒкӒн тымарӒ тата 1/2 апат кашӒкӒ йытӒ сӒмӒрчӒн (крушина) хуппипе укроп вӒрри илмелле. Пурне те пӒрле хутӒштармалла, сивӒ шыв (1 стакан шыва 1 апат кашӒкӒ курӒксен хутӒшӒ) яммалла. Эмаль савӒтра виткӒс айӒнче вӒйсӒр сулӒм Ӓинче 3-5 минут вӒретмелле. Ун хысӒан кастрюле 12 сехете утиялла чӒркесе лартмалла. ӒакӒн хысӒан хутӒша сӒӒрӒхтармалла, кӒленче савӒта яммалла. Хупласа холодильникра упрамалла.

КурӒксенчен хатӒрленӒ шӒвекпе 3 уйӒх сипленмелле, апат умӒн 30 минут маларах сӒуршар стакан (ӒшӒтса) кунне 3 хут Ӓсмелле.

Мулкач курӒкӒ

КӒкӒр хӒртсен

КӒкӒр хӒртнине нушаланаттӒм. Ӓакна курсан хуныма: "Коля, тулӒ шӒркланма тытансан уя тух та чечекӒсене пустар. Ик-виӒсӒшине лайӒх чӒмласа сӒи", – терӒ. ВӒл хушнӒ пек турӒм. Чечек тути кӒшт йӒсӒекрех, шӒрши сӒӒӒрӒнни пекех. Унтанпа кӒкӒр хӒртнине аптрамастӒп.

Николай РЕПКИН.

ТӐПЕЛ

Ӗӑр кӑмпи яшки

Кирлӑ пулать: 1 л шыв, 200 г аш фаршӑ, 1 пуґ сухан, 100 г ӑӑр кӑмпи (шӑнтни те юрать), 100 г ӑемӑе сыр, тӑвар, хура пӑрӑґ, тип ґу (ӑшаллама), 2 ӑӑрулми.

Шыв вӑреме кӑриччен тип ґуна фарша, сухана тата туранӑ ӑӑр кӑмпине 5 минут ӑшаламалла. Тӑвар, пӑрӑґ ямалла.

ӑӑрулмине тасатмалла, шултра теркӑпа хырмалла. Вӑрекен шыва кӑмпапа ӑшалана фарш, ӑӑрулми, ӑемӑе сыр хушмалла. Сыр ирӑличчен пурне те лайӑх пӑратмалла. Кӑмӑллана тӑрӑх тӑвар, специ хушма юрать. 15 минут пӑӑермелле.

Ӗӑрулмипе пӑӑернӑ кролик

Кирлӑ пулать: 1 кролик тушки, 8-10 ӑӑрулми, 200 г хӑйма е майонез, 2-3 шӑл хура, 2 сухан, авӑртнӑ хура пӑрӑґ, лавр ґулґи, шыв, тӑвар, тип ґу.

Кролик ашне вӑрах хатӑрлемелле, ґавӑнна ӑна малтан шывра пӑӑермелле, анчах ашӑ ӑемӑеличчен мар. Унӑн шӑрпипе кайран яшка, пӑтӑ пӑӑермешкӑн уґӑ курма юрать.

Тушкӑна касӑксемпе турамалла, мультиваркӑна вырнаґтармалла. Сухан, лавр ґулґи, тӑвар хушнӑ хыґґӑн вӑренӑ шыв ямалла. 1 сехет пӑшӑхламалла.

Шӑрпене тепӑр савӑта куґармалла. Хӑймаран, нимӑрленӑ ыхраран, ґурма ґаврашкан каснӑ суханран хутӑш хатӑрлемелле, тӑвар, пӑрӑґ хушмалла. Унӑн ґуррине ашпа хутӑштармалла, тепӑр пӑйне – ґаврашкан туранӑ чӑрӑ ӑӑрулмипе.

ґатмана тип ґуна сӑрмелле, пӑр енне – ӑӑрулми, теприне аш вырнаґтармалла. ґиелтен теркӑпа хырнӑ сыр сапсан ґимӑґ

хитре сӑнлӑ пиґет. Вӑрилентернӑ духовкӑра 40-45 минут пӑӑермелле.

Килти мармелад

Килте те мармелад хатӑрлеме пулать. Ӑна валли кирлӑ пектина лавккара туянаґ тесен, шӑввине суйламалла. Унпа пылак ґимӑґе тӑрлӑ улма-ґырларан тума пулать.

Пектин тупаймасан панулми мармелачӑ хатӑрлемелле. Пиґсе ґитмен панулмире вӑл нумай, ґавӑнна ӑна пӑтӑмӑшле калӑпӑшӑн 1/4 пӑйӑ чухлӑ илмелле, ытти пиґсе ґитнӑ улма-ґырла пулмалла. Сахӑра унран 3 хут ытларах хатӑрлемелле. Унӑн ґуррине – пылпа, тепӑр пӑйне фруктозапа улӑштарма юрать. Кунашкал мармелад пӑчӑк ачашӑн та усӑллӑ.

Панулмие ґумалла, тасатмалла, вӑррине кӑлармалла. Хуппипе вӑрринчен вӑретсе хутӑш хатӑрлемелле, туранӑ панулмие унта ярса ґемґетмелле, ун хыґґӑн нимӑрлемелле, вӑйсӑр ґулӑм ґинче пӑтратса пӑӑермелле. ґурма шӑвӑ хутӑш пулсан сӑрӑхтармалла, сахӑр (пыл, фруктоза) хушмалла. Йывӑґ кашӑкпа пӑр еннелле пӑтратса каллех пӑӑермелле. Хатӑр мармелад кашӑкран юхнӑ май хытса пымалла. Ятарлӑ формӑна ямалла, хытса ґитсен унтан илсе холодильника лартмалла.

Вӑрах упрантӑр тесен

❖ Сӑте вӑреме кӑриччен кӑшт сахӑр (1 литра 1/2 апат кашӑкӑ) ямалла. Вӑренӑ хыґґӑн виткӑґне уґса сивӑтмелле. Капла тусан унри витаминсем упранаґґе, вӑл хӑвӑрт йӑґґемест.

❖ Апат соди кӑшт ярса вӑретсен те сӑт вӑрах упранать.

❖ Сӑте алюминии савӑтра вӑретсен аван. Тӑпӑ ан ґунтӑр тесен кастрюле малтан сивӑ шывап ґӑхемелле. Хулӑн тӑплӑ савӑт пулсан лайӑхрах. Унпа сӑт вӑретме кӑна усӑ курмалла, мӑншӑн тесен ытти шӑрша часах хӑй ґине туртса илет.

Тутлӑ пӑӑерме

❖ Рис тутлӑ пиґтӑр тата ан ґемґелтӑр тесен малтан ӑна уксус шӑвекӑнче пӑӑермелле, ун хыґґӑн ґӑхемелле.

❖ Пӑӑернӑ чӑха шӑрпинчен уйӑрнӑ хыґґӑн тӑвар хушса тӑрех типӑ кастрюле куґарсан, ґиелтен алшӑллипе е марльӑпа витсен тутлӑ пулать.

❖ Ӗӑрулмине хуппипе пӑӑернӑ чух темӑґе хут вилкӑпа шӑтарма ан ӑркӑнӑр – вӑл саланмӑ.

ВЫЛЬӐХ-ЧӑРЛӐХ

Парез

? Пӑлтӑр ӑне пӑрулана хыґґӑн питӑ йывӑр чирлерӑ, аран сыватрӑмӑр. ґак амакран кӑґал епле хӑтӑлмалла-ши?

Галина КУЗНЕЦОВА.
Патӑрьел районӑ.

Ыйтӑва Муркаш районӑнчи Йӑґґаксинчи ветеринари учасокӑн выльӑх тухтӑрӑ Людмила Платонова хуравлать:

Парез – ӑнесемпе качакасем пӑрулана, пӑранлана хыґґӑн хӑвӑрт иртекӑн йывӑр чир.

Ку чирпе 5-10 ґулти самӑр, пыґӑк тухӑґлӑ ӑнесем, уйрӑмах пӑрулана хыґґӑн малтанхи виґе кунра, тӑтӑшах чирлесӑґе. Ытларах концентрат нумай ґиекен, анчах усӑлла сахал тухакан ӑнесем чирлене асӑрхама пулать.

Пӑрремӑш хут пӑрулакан, начар тухӑґлӑ ӑнесем тата ашлӑх ґитӑнтӑрекӑн выльӑхсем сайра хутра ґеґ чирлесӑґе. Хӑш-пӑр ӑнен ґак амак тепӑр хут пӑрулана хыґґӑн каллех пуґланать.

Чир питӑ хӑвӑрт аталанать. Кун пек чухне выльӑх вӑйсӑрланать, майне кукартса, пуґне айкинелле кӑґартса выратать. Ӱт-пӑ температури чакать, ури сивӑнет, йӑппе чиксен те ыратнине туймаґт. Вӑл сӑлеке юхтарать, чӑлхине кӑларать, кавлеме чарӑнать. Пулӑшу памасан вилет. Выльӑх тухтӑрӑ ґитиччен чирлӑ ӑне тирне улӑм ґыххипе лайӑх сӑтӑрмалла, типӑ ай сарӑм сарса памалла тата ӑшӑ япалапа (тумтирге, утӑпа, улӑмпа) витмелле.

Чирлӑ ӑнене сыватас тесен унӑн ґиллин тӑватӑ пӑйне те сывлӑш услаґа кӑртмелле. ґак ӑґре Эверс приборӑе усӑ курмалла. Вӑл ґаврака икӑ резина шартан тӑрать, иккӑшне те резина трубкапа ґыхӑнтарнӑ. Унӑн вӑґеґнче сӑт катетерне ґирӑпплетнӑ. ґиллӑн кашни пӑйне, вӑсем параппан сасси кӑлариччене, асӑннӑ приборпа усӑ курса сывлӑш кӑртмелле. ґакӑ та усӑ памасан 3-6 сехет иртсен каллех тепӑр хут сывлӑш ямалла.

Чиртен асӑрханас тесен пӑтӑ ӑнене кашни кун витерен картишне усӑлма кӑлармалла. Пӑруличчен икӑ эрне маларах концентрат сахалрах памалла. Пӑрулана хыґґӑн ӑна тӑварлӑ ӑшӑ шыва шӑвармалла. Пӑр витре шыва (37-38 градус) 100-150 г тӑвар ямалла. ґак ансат ӑґсене пурнӑґлакан чылай хуґалахра ӑнесем парезпа чирлесӑґе.

ЮРАТНӑ ЮРӐ

Фарида юрӑґа кӑмӑллатап. Нумаях пулмаґт радиопа унӑн черетлӑ юррине итлерӑм. Унта ґакнашкал сӑмахсем пур: Ман ӑраскала никам та илмест. Юрра пичетлеймӑр-ши?

Людмила АЙДАК.

Етӑрне районӑ, Тури Ачак ялӑ.

Ырӑ ґул сана

Сӑвви Фарида Файзуллинан
Кӑвви Флера Валининн

1. Паян ир-ирех Шап-шур юр ґавать. Чалӑш ґил вӑрет, ґула тултарать. **Хушса юрламалли:** Ман иртес ґула Никам та иртмест. Ман ӑраскала Никам та илмест.

Кай эс, тусӑм, кай, Ырӑ ґул сана. Вӑхӑтлӑх телейшӑн Тавтапуґ сана. 3. Пултчӑр сарлака Санӑн ґулусем. Иртчӑр канлӑхре Санӑн кунусем. **Хушса юрламалли:** Савӑнӑґам ман Хӑрӑм ґитӑнни. Куґамран пӑхса ґепӑґ йӑл кулни.

Асӑрхаттарни: хушса юрламаллине виґе хутчен юрламалла.

ЧИПЕРЛЕНЕР-И?

Хӑлле калпак айӑнче ґӑґ хӑвӑрт ґулланать, вараланать. Хура чей вара ӑна типӑтме пулӑшать. Ӑна кашни кун пуґа сӑрсен ґӑґ ґирӑпплет, ґуталса тӑрать.

ЧИРКУ УЯВӑ

Ӗӑварни

Нарӑс уйӑхӑн 20-26-мӑшӑсенче – Ӗӑварни эрни. Урӑхла каласан, ґу эрни. Ӑна яланах юрӑ-ташӑпа, савӑк кӑмӑлла ирттернӑ. ґак вӑхӑтра авалтанах хӑл ӑсатнӑ. Икерчӑ пӑӑерес йӑла та тахґантанпах пырать. Ӑна ґиме ґеґ мар, хӑрсемпе качӑсем юмӑґ пӑхма та хатӑрленӑ. Ытларах шӑматкун пӑӑерни чӑна тухнӑ. Вырсарникун вара кунашкал ӑґпе аппаланма юраман.

Малтанхи икерчӑ лайӑх пиґсен ґав ґул качча каяґса е авланасса пӑлтӑрнӑ. Енчен те вӑл ґатма ґумне ґыпӑґрӑ тӑк ґемье ґавӑрма тепӑр 3 ґул кӑтмелле имӑш. Ӗӑварнире икерчӑ тытса урама тухсан мӑнле ґынна куран – ґавӑн пек ґынна качча каян тенӑ.

Ӗӑварни "карчӑкне" ґунтарасси те йӑлана кӑнӑ. ґамрӑксем ун урлӑ ґиксе кӑґма тӑрӑшнӑ. Вӑсем ґылӑхӑсене каґарттарнӑ.

Уявӑн юлашки кунӑнче (кӑґеґн Ӗӑварнире) пӑр-пӑрне каґармалли кун шутланать. Аслӑ типӑ умӑн ґынсем пӑр-пӑринчен каґару ыйтаґґе, вилнӑ тӑванӑсене асӑнаґґе.

СӐНАВСЕМ

Ӗӑварни кун лапка-лапка юр ґусан ґырла пулать теґґе.

Ӗӑварнире уяр тӑк – Мӑнкунра та ґавӑн пек.

Ӗӑварни хушши уяр тӑк утґи уяр пулать, тӑман пулсан – йӑпе.

Ӗӑварни эрни хушшинче юнкун уяр пулсан – утӑ ґулма уяр ґанта-лака кӑт.

Ӗӑварни эрнинче тӑман ґусан майӑр пулать.

Ӗӑварнире шӑматкун юр ґусан майӑр, хуратул тухӑґлӑ пулать имӑш.

ПӑЛМЕ КӑґӑК

✓ Тӑнчери вӑрӑм ӑмӑрлӑ ґынсен шутне Францире пурӑннӑ Жанна-Луиза Кальмана та кӑртмелле. Вӑл 122 ґул та 164 кун пурӑннӑ. Хӑрӑрӑм ытларах ґуран ґӑренӑ, велосипедпа ярӑннӑ. Унсӑр пуґне кулӑш ӑсти пулнӑ. 117 ґул тултариччен кашни кун 1-ер стакан портвейн ӑґнӑ.

✓ Грузири Антиса Хичава 133 ґула ґитнӑ. 85 ґулччен чей плантациӑнче ӑґленӑ. Вӑл 1880 ґулта ґуранлӑ. Хутла вӑренмен пулсан та юлашки кунччене компьютера алла илме тӑрӑшнӑ.

✓ Канада хӑрӑрӑмӑ Мария Луиза Мейлер 117 ґулччен пурӑннӑ. Ӑмӑрӑпех йывӑр ӑґре вӑй хунӑ. Икӑ упӑшкинчен 10 ача ґуратнӑ. Хӑрлӑ эрех кӑмӑллана. 90 ґула ґитиччен пирус туртнӑ.

✓ Японии Мисао Окава 117 ґула ґитсе пӑлтӑр пурнӑґран уйрӑлнӑ. Кунтах кун кунлакан Наби Тадзима 2016 ґулхи юпа уйӑхӑн 16-мӑшӑнче 116 ґул тултарнӑ.

УЙӐХ КАЛЕНДАРӑ

Число, кун	Нарӑс, 23 – кӑґерникун	Нарӑс, 24 – эрнекун	Нарӑс, 25 – шӑматкун	Нарӑс, 26 – вырсарникун	Нарӑс, 27 – тунтикун	Нарӑс, 28 – ытларикун	Пуш, 1 – юнкун
ХӑВЕЛ	тухать	6.57	6.55	6.52	6.50	6.47	6.42
	анать	17.12	17.14	17.16	17.19	17.21	17.25
Кун тӑршшӑ	10.15	10.19	10.24	10.29	10.34	10.38	10.43
УЙӐХ	тӑхри	катӑлса пырать	катӑлса пырать	катӑлса пырать	ґенӑ уйӑх (17.59)	тулса пырать	тулса пырать
	кунӑ (12 сехет телне)	27-мӑш кун	28-мӑш кун	29-мӑш кун	30-мӑш кун	2-мӑш кун	3-мӑш кун
	Ту качаки паллинче	Шывтӑкан паллинче	Шывтӑкан паллинче	Пулӑ паллинче	Пулӑ паллинче	Сурӑх паллинче	Сурӑх паллинче

АХРĂМ

Хайматлăх аттепе калашаттам...

"Шар курнисем" статья ("Хресчен сасси" хаçат, 49-меш номер) мана таран шухăша ячĕ, асаилусем патне таварчĕ. Ȃна пĕр йĕрке сиктермесĕр вуласа тухнă хыççан Мамса Упире (Пайсупин) суралса ўснĕ Леонид Алексеева куç умне калартăм.

Маншăн вăл хайматлăх атте кăна пулнă, анчах пурпĕр унпа питĕ сывăхчĕ.

Сършывра колхозсем йĕркеленме тытăнсан, мĕн пытармалли пур, ытти-сенчен лайăхрах пурăнакан хуçасене кулак тесе пĕтерме тапăннă. Иртенĕ ёмĕрĕн 30-меш сўлесенче сак юхăм Трак тăрăхенчи Мамса Упине те савранса ситнĕ. Данил Федорова, Илья Егорова тата Ефим Шашкова айăпласа мĕнпур пурлăхне туртса илнĕ.

Илья Егоров хайматлăх аттен аслашĕ пулат. Унăн ывăлĕсем – Сина-випе Элекси. Элексийĕ вара – Леонид Алексеевнăн ашшĕ.

Леонид Алексеевич Алексеев 1930 сўлта Мамса Упи ялĕнче суралнă, йышлă сĕмĕре ўснĕ. Хай каланă тăрăх – 1924 сўлта кун сўти курнă аплăшĕ Юля утма хăнăхсанах сĕре кенĕ. Ун хыççан Раиса, Коля, Леня тата Нина сўт тенчене килнĕ.

Хайматлăх аттен ашшĕ, ялта Сеслюнка Элексийĕ ят панăскер, лашапа чăпта турттарнă. Вăл – 1902 сўлта, мăшăрĕ Людмила Арсентьева (Вăрнар районенчи Сеньял Явăш хĕрĕ) 1901 сўлта суралнă. 1923 сўлта сĕмĕре тĕвĕленĕ. Татуллă, юратса пурăннă.

– Аттепе апай иккĕшĕ те сав тери кăмăллă, ёсшĕн чунтан сўнакан сўн-семчĕ. Картиш тулли ывăл-хĕрлĕх,

кайăк-кĕшĕк, лаша усранă. Икĕ хутлă кĕлет, сарай, мунча та пурчĕ. Пысăк сад пахчичĕ, – аса илетчĕ Л. Алексеев ашшĕпе амăшĕ пирки. – Анчах та хаклă сўннăмăрсене тата пире, ачипăчине, ытла та ним ывăрне хумарĕс...

Кулак тесе айăпланăскерсене ырашăпа кĕтмен, вĕсен пурнăç урапи тикĕссĕн чупман.

– Апай каланă тăрăх – пĕррехинче атте чăпта тиенĕ сўнапа пынă чух ура тупанне йывăр амантат. Капла ёслемесĕр сĕмĕне мĕнле тăранмалла? Текех лавпа сўреймест, чăпта турттармасть. 1927 сўлта вăл Мăн Явăшран (Вăрнар районĕ) сўл арманĕ туяна. Тепĕр сўлтан апа хута ярасĕ.

Анчах та савăнăç-хĕпĕртў сĕмĕшĕн чылаях пыраймарĕ. Арман ты-таканскер ыттисенчен пуянрах пурăнать тесе аттене те кулак шăналăкĕпе хупланă. Мĕнпур пурлăха туртса илнĕ, хамăра урлăшĕ-тăршĕ икшер метр та ситеймен мунчана хăваласа каларнă. Пире сак инкк 1929 сўлтах килсе сăпнă. Пўртрен ял Совечĕ туса хунă. Каярахпа апа школ ывăрне ку-сарса кайнă, – тетчĕ хайматлăх атте. Кулак тесе вĕсене колхоза та илмен, ёслеме те ирĕк панан.

Тĕрĕслĕхе тăрă шыв сине каларас, хўтлĕх тупас шухăш-ёмĕтпе Элекси икĕ хутчен Мускава Михаил Калинин патне ситнĕ. Ун хыççан пурăнмалли сўрт ывăрне ял тулашĕнче уйăрса панă. Анчах ывăл-хĕрлĕх таптаса сўренĕ сĕре карта тытса савăрмалла, сўхаламалла вĕт-ха?! Алексеевсем вара сăп-сара: турпасĕ те, чикмекĕ те сўк. Кулак тесе лаптăка сўхалама лаша та уйăрман.

Тĕрлĕ налукне сăптăрнă кăна. Сўне те, аш-какайне те пухнă. Пуш-пушă кĕсьерен мĕн каларса паран?

Сĕмĕре пуçĕ кулак пулсан мăшăрĕ те, ачисем те ун йышĕнчех тăнă. Сăкна хайматлăх атте каллах амăшĕн аса-илĕвĕпе сирĕплететчĕ:

– Налук тўлемесĕр тесе кил-сўрт-ран мĕнпур сў-пуса, сăхмансемпе халатсене те пустарса кайрĕс. Сўри япаласемпе сĕç тăратса хăварчĕс.

Унсăр пуçне сĕршĕн те, унпа усă курайманнине пăхмасăр, налук хунă. Апа тўлейменрен Элексие те тĕрмене хупрĕс.

Ялти мунчара 5 сўлти Раисăпа, виçсĕри Кольăпа пăрахса хăварчĕс самана сўннисем. Мана, сўлталака ситекен, кăкăр ёмекен ача пуррине пăхмасăрах, Канаша асатрĕс. Кунти казармăра икĕ эрмене яхăн ывăл-туталлă усарĕс. Тĕрмере сĕртессипе хăратрĕс.

Юрат-ха, амăшĕ Канашра пулнă чух Раисăпа Коля 7-8 сўхрăмри ялта кукамашĕ патĕнче пурăннă.

Чухларăр пулĕ, кăкăр сĕчĕ сиекен, амăшĕн чĕрси сиче ларакан ача шăпах Леонид пулнă. Ашшĕ тĕрмерен тухсан пĕчĕк ывăлĕпе мăшăрне "тытканран" хăтарнă, Канаша пырса илнĕ. Раисăпа Кольăна та Сеньял Явăшран илсе таврăннă.

– Шкула кайма пуçличчен аппапа пичче аттепе пĕрле ял кĕтĕвне пăхма сўретчĕс. 9-10 сўл мунчара кун кунланă, кĕтў кĕтсе пурăннă хыççан колхоз ёс-хĕлне хутшăнма ирĕк пачĕс. Пĕри Хусан сывăхне пурăнма куçса кайнăран кил-сўртне сўтан илтĕмĕр.

Ситĕннĕ чух тус-тантăшсемех кулак ачи тесе куçранах калани чун-чĕрене йĕппе тирнĕнех пăчăртанă. Мĕскĕнленсе, пытанса макăрни халĕ те куç умĕнче, – хаш сывласа аса илетчĕ иртнине Леонид Алексеев.

Хайматлăх атте ялти ывăл-хĕрлĕх тухтарĕнче ёслетчĕ. Унтан Сĕрпўри ял хуçалăх техникумĕнче механизаци факультетĕнчен вĕренсе тухрĕ, Ленин ячĕллĕ колхозра трактор бригадине ертсе пычĕ.

Ашшĕпе амăшĕ пекех тарават, тăрăшуллă сўнчĕ. Сăн-питĕнчен йăл кулă татăлматчĕ. Мăшăрĕпе, Упи хĕрĕпе Ольга Николаевнăпа, икĕ хĕр те пĕр ывăл сўратса ситĕнтерчĕс.

Тăруках чирлерĕ хайматлăх атте... 45 сўлтах сарăмсăр уйрăлса кайрĕ вăл пирĕnten. 1975 сўлхи кĕркунне яланлăха сывпуллашрăмăр унпа.

Георгий ТУСЛИ.
Красноармейски районĕ.

КАЙĂК ТУСĖ

Кăсăя, уйăп тата сульха

2015-меш сўлхи авăн уйăхĕн пуçламăшĕнче пирĕн пахчана кăсăясем килетчĕс. Сав вăхăтра унта темиçе хĕвелсаврăнăш юлнăчĕ-ха. Кайăксем апа тĕшĕлесрен пуçсене сĕтĕкпе сыхса хунăчĕ. Анчах ку ёс вĕсемшĕн чăрмав пулмарĕ иккен. Кăсăясем кулленех вĕссе килсе апатланатчĕс. Хĕвелсаврăнăш пĕтсен те пахчарах юлчĕс. Эпир вĕсене кашни кунах тăрантарма пуçларăмăр. Мăнукпа, Даниилпа, сырăша апат-симĕç хурса параттамăр.

Кăсăясене ситерме кунне 100-120 г хĕвелсаврăнăш кирлĕчĕ. 120-150 г таварламан салă пĕр эрмене ситетчĕ. Эпир вĕсене ятарласа пасартан туянаттамăр.

Кĕркунне пуçлансанах кăсăясем сичĕнчĕ. Хĕл ларсан вĕсен йышĕ хушăнчĕ. Пуш уйăхĕн пуçламăшĕнче 16-а ситрĕ. Сак вăхăтра кайăксем пире хăнăхрĕс, алăранах сĕме пуçларĕс. Йĕлтĕрпе ярăннă чухне хам тавра явăнса вĕсетчĕс. Эпĕ кучченĕсĕпе килнине туятчĕс.

Раштав уйăхĕнче виçĕ уйăп вĕссе килчĕ. Кăсăясен апачĕ вĕсене кăсăклантармарĕ курăнать. Хĕл кунĕсенче уйăпсене те апат тупма хĕн пулнине кура пилешпе хăналама тытăнтамăр. Апа вара кашни сўлач кĕркунне пуçтаратпăр.

Эрне те иртмерĕ, вĕсен йышĕ те хушăнчĕ: тăххăрăн килсе ситрĕс. Сакскерсен пĕсехисем сичне ытти кайăкпа танлаштарсан мамăк нумайрах. Савăнпа аякран вĕсем тĕттĕм хĕрлĕ сăмха пек курăнаçĕс. Виталий, Александр тата Даниил мăнуксем питĕ сăнама юрататчĕс вĕсене.

2016 сўлхи раштав уйăхĕнче сырăша апат хунă вăхăт-

ра тĕпеклĕ хитре кайăка асăрхарăм. Ку сульха (сойка) пулчĕ. Вăл уйăпсен апатне вăрлама тытăнчĕ, лешсене сывăха та пыртармасть. Пилеш сиче тăрансанах вĕссе кайрĕ, анчах яланлăха мар. Тепĕр кун ирхине 12 сульха вĕссе килчĕ. Паллах, сырăша пилеш ытларах хума тиврĕ.

Пĕлтĕр сўркунне пуçламăшĕнче уйăпсем сўхалчĕс, сульхасем вара пуш уйăхĕн 29-мешĕченех "хваттерте"

пурăнчĕс. Вĕсене кĕтсе пилеш те чылай хунăчĕ сырăша, анчах урач килмерĕс.

Чĕрчунсен тенчине лайăх пĕлнĕ Василий Песков журналист хайĕн статийсенче кайăксем пĕр сĕртен тепĕр сĕре куçнине сырса пĕлтĕрнĕчĕ. Пирĕннисем те тĕрĕс-тĕкел хĕл кашнă хыççан тăван кĕтесне таврăнчĕс курăнать.

Сўркунне кăсăя ачисем амисене юрласа йыхăрнине илтме пулат, анчах ку та-

ранчен вĕсене йышăнса пĕтернĕ. Савăнпа сăмрăк та вăйсăртарак кăсăя ачисем сĕмĕре савăраймасĕс. Сўлла вĕсем ыттисенчен ютшăнса айккинче сўресĕс.

Кăсăлхи хĕле эпир сĕмĕре тĕплĕнрех хатĕрленме шут тытăмăр, 82 тĕп хĕвелсаврăнăш ўстертĕмĕр. 38-ашне кăсăясем кĕркуннех сиче ячĕс. Ыттисене вара мăнуксемпе хĕле валли хатĕрлесе хуттамăр.

Пахчапа юнашар сўрма хĕррине 8-10 сўл каярах пилеш лартнăчĕ. Халĕ вĕсем пурте сĕмĕç парасĕс. Кашни сўлач авăн уйăхĕн вĕсĕнче пилеш пуçтарса утă хуракан ывăрăна сарса хуратпăр.

Сăнанă тăрăх – кăсăл кăсăясем сахалрах. Сўлла питĕ шăрăх тăнăран апат та сителĕксĕр пулнă, савăнпа вĕсем иккĕмеш хут чĕпписене каларайман. Халĕ сакскерсем пирĕн патра улттăн сĕç хăналанасĕс. Уйăпсем вара пĕлтĕрхи пекех – виçсĕн. Тен, сульхасем те ситĕс. Кĕтетпĕр.

Альберт КОЛЬЦОВ.
Сĕнтĕрвăрри районĕ,
Малти Пукаш ялĕ.

ЧУНРИ

Тăван тăрăхне юратать

Ялта суралса ўснĕ сўн нумай сўл хулара пурăнсан та ватлăх енене тăван тăрăхах таврăнать. Сăпла тума апа мĕн хистет-ши? Тăван сĕр хай патнех йыхăрат пулĕ сав.

Акă пĕр вăхăтра ўснĕ, Хуракасси шкулĕнче пĕрле вĕреннĕ тусăм Василий Леонтьевич Евдокимов Нарат Чаккинче суралнă, нумай сўл Шупашкарта ёслесе пурăннă. Ятарлă пĕлў илсе прораба сити ўснĕ, яваплă стройкăсенче тăрăшнă. Тивĕслĕ канăва тухсан яла таврăннă. Каярахпа паллă ентешсем сичнен кĕнеке сўрма тытăнчĕ вăл. Пĕрремĕшĕ "Сичьял тăрăхĕ" ятлă. Унта хайсен йăхĕ пирки те асăннă. Ашшĕ сăпата асти пулнă. Унăн таварне Хусан, Чĕмпĕр пасарĕсенче хресченсем черет тăрсах туяннă.

Василий Леонтьевича ял сўннисем хисеплесĕс. Вăл каçсерен вулавăша сўл тытат. Район энциклопедийĕ валли нумай материал хатĕрлесе пачĕ.

Мăшăрĕпе ывăлла хĕр суратса ўстĕрчĕс. Халĕ мăнуксемпе савăнасĕс. Пĕри вара "Этуаль" хореографи студийĕпе Испание те ситсе курчĕ.

Анатолий ШОКЛЕВ.
Сĕнтĕрвăрри районĕ.

Апат-сिमёс карточкипе пулăшĕс

РФ Промышленнос тата суту-илу министрствин чухан сынсене апат-симёс-пе пулăшмалли программана хута ярасшăн. Сапла майпа икĕ тĕллев пурнаçласшăн: ситмен пурнаçпа пуранакасене сĕтелне пуянтласшăн тата хамар сёршыв экономикине (апат-симёс туса каларакан агрохолдингсене пулăшса) лайăхлатасшăн.

Чухан сынсене ятарлă картта парĕс, унта укçапа танлашакан балсем е бонуссем куçараççĕ. Вĕсемпе хамар сёршывра хатĕрленĕ кирек мĕнле тавар (эрех-сарапа пирус таврашĕсĕр тата ытти сиенлĕ симёсĕр, тĕслĕхрен, кофесĕр пуçне) туянма май пулинне пĕлтернĕ министрствара.

Апат-симёс йышне палăртма РФ Сывлăх сыхлавĕн министрствин те пулăшнă. Унта сакăр, санах, кĕрпе, макарон изделийĕ, сёрулми, пахчасимёс, улма-сырла, аш,

пулă, сĕт тата ытти те кĕнĕ. Унсăр пуçне лартмалли улма-сырла хунавĕ, вăрлăх, вильях апачĕ те. Балсем пуçтаранса пымаççĕ, вĕсемпе пĕр уйăхра усă курмалла, унсăрăн ахаль пĕтеççĕ.

Апат-симёс карттинне кам илме пултарни, программана пурнаçа кĕртме чăннипе мĕн чухлĕ укçа уйăрасси хальлехе паллă мар. Апа правительствара пăхса тухаççĕ.

РФ промышленнос тата суту-илу министрĕ Денис Мантуров палăртнă тăрăх – чухансене пулăшмалли программа 2018 çулсăр хута каяймĕ, мĕншĕн тесен сакан валли бюджетра маларах укçа уйăрса хăвармалла.

Тулă вырăнне – шăнăр курăкĕ

Кăçалхи суркунне Раççейре Кăнтăр Ази сёршывĕсене асатма эмел курăкĕ ситĕнтерме тытăнаççĕ. Чи малтанах – Китай валли. Кун çинчен Профессиллĕ рефлексотерапевтсен ассоциацийĕн вице-президентĕ Андрей Козко пĕлтернĕ. Пирвайхи лаптăксене 4 регионта – Алтайра, Крымра, Брянск облаçĕнче тата Кавказра – уйăрма палăртнă. Кунта шăнăр курăкĕ, женьшень тата ытти сиплĕ курăк ўстереççĕ.

Проекта Наци технологи пуçарăвĕн HealthNet программни шайĕнче пурнаçлама палăртнă. Апа иртнĕ сұл вĕçĕнче Раççей Президентĕ сұмĕнчи экономика на модернизацилессипе тата инноваци тĕлĕшĕнчен аталантарассипе ёçлекен канашан президиумĕн ларăвĕнче сирĕплетнĕ. Программăпа килĕшүүлĕн 2035 сұл тĕлне сёршывра сахалан та 25 агропарк йĕркелемелле. Вĕсем эмел ку-

ракĕ ситĕнтерессипе тата тирпейлессипе ёçлекен 300 пин фермер хуçалăхне пĕрлештермелле.

Андрей Козко палăртнă тăрăх – Китай медицининче усă куракан курăксен (виçсёр тĕрлĕ ытла) 70% Раççейре ситĕнтерме пулать. Вĕсен калăпăшĕ асаннă сёршывра кашни 5-6 сұлтан икĕ хут ўсет. Китайан хайĕн сёрĕ вара чуханлансах пырат. Эмел курăкĕ тулă, ыраш е рапс ўстернинчен самай тупăшлăрах. Тĕслĕхрен, 1 кг типĕтнĕ курăк ватаман 3 доллар тăрат, тулă – 25 цент кана. Тухăçĕ вара иккĕшĕн те пĕр пек.

Сĕнĕлĕх кăсăклантарнă

Тутарстанра, кайран Раççейре те уй-хире сывлăш пусăмĕн вайĕпе сурекен карапсене явăстарма сенеççĕ. Сĕнĕ проектпа Тутарстан Президентне Рустам Минниханова Атăлси агропромышленнос форумĕнче паллаштарнă.

"Эпир Хусан патшалăх аграри университетĕпе ял хуçалăхĕнче усă курмашкан сакнашкăл карапсем валли кирлĕ платформана тĕпчес тĕлĕшпе килĕшĕ турăмăр. Унашкал техника хатĕрлес опыт пирĕн пур, вĕренĕ заведенийĕ вара вĕсем мĕншĕн уйра кирлине тата усă курмаллине наука енчен тишкерсе палăртĕ", –

пĕлтернĕ идея авторĕсенчен пĕри – "Тутарстан Республикин пĕчĕк авиацин центрĕн" ертүси Артур Насрутдинов. Хальхи вăхăтра асаннă техникан сичĕ вариантне хатĕрлес ёç пырат. Вĕсен хушшинче удобрени хывмалли, калчасене апатлантармалли те пур. Ытти – вăрттанлăхра, мĕншĕн тесен технологи Раççейшĕн кана мар, тĕнчешĕн те сĕнĕ.

Уя сакнашкăл карапа илсе тухни сёрĕ трактор пек хытармасть. Ёç хăвăртлăхĕ те ўсет. Суракире сакă уйрамах пĕлтерĕшлĕ. Вăл пылчăкра путмасть. Тутарстан Президентне сĕнĕлĕх кăсăклантарнă.

Пылак ўнер

Тĕнчерин паллă ўнер производенийĕсене сĕнĕ сăн сапаты. Калифорнири художница Кристен Кумингс вĕсене тĕрлĕ тĕслĕ мармеладран (Jelly Belly) пайан-пайан пуçтарать. Пĕр сăнўкерчĕк тума апа 100 сехет тата 12 пин пăрçаллă мармелад кирлĕ.

Хай асаннă тăрăх – малтан вăл картина суйласа илет, ун çинчи чи вĕтĕ детальсене сăнать, мĕншĕн тесен хăш-пĕр фрагмента каларма тивет. Ун хыççан акрил сарапа кирлĕ фон ўкерт. Сапла майпа мармеладсем хушшинче шура йĕр юлмасть. Пăрçасене вăл суйлаçакан аэрозольпе усă курса пĕрлештерет. Кайран лакпа витет.

Смартфонпа тивĕстересшĕн

Пакистан правительствин фермерсене 5 млн смартфон валеçсе парасшăн.

Унан шухăшĕпе сакă сёр ёçченĕсен пĕлĕвне ўстерме, ял хуçалăхĕнчи сĕнĕ технологисемпе паллаштарма май парать. Смартфонпа усă курса фермерсем санталяка пĕлме, сямаллăх программăпа (апа иртнĕ сұлхи сурла уйăхĕнче йышăннă) процентсăр кредит илмешкĕн за-

явка тăратма та пултараççĕ.

Пакистанри чылай фермер пĕлĕ илмен, саванпа телефонпа усă курма вĕсене, ахăртнех, вăхăт кирлĕ. Унсăр пуçне сĕнĕлĕхе алла илсен вĕсем ял хуçалăхĕ çинчен манасси те шикленерет. БИ-биси агентство палăртнă тăрăх – кунашкăл экспериментсем Индире тата Кенире иртнĕ.

САНТАЛĂК	Шупашкарта	Вăхăт	22.02	23.02	24.02	25.02	26.02	27.02	28.02
			Температура, °C	2-4 сехетре 14-16 сехетре	-3 +1	-4 -1	-2 0	-2 +2	-7 0
Юр савать		☁	☁	☁	☁	☁	☁	☁	
Атмосфера пусăмĕ, мм.		738	738	737	741	739	748	746	

РЕКЛАМА, ПĖЛТЕРЎСЕМ

СУТАТАП / ПРОДАЮ

- 2. АКЦИЯ! БЛОКИ КЕРАМЗИТОБЕТОННЫЕ**, пропаренные, вибропрессованные 20x20x40 – 31 руб., 12x20x40 – 26 руб., 9x20x40 – 22 руб. Песок, ОПГС, щебень, кирпич, **КОЛЬЦА** ж/б для колодцев и к-защит 0,7; 1; 1,5 м. Бурение. Высокое качество. Доставка манипулятором. Без выходов. Т. 8-967-470-46-77.
- 4. Немецкие пластиковые ОКНА.** Скидки. Гарантия. Замер, д-ка – бесплатно. Т. 8-987-576-65-62.
- 5. АКЦИЯ – до 15 марта! ТЕПЛИЦЫ** (оцинкованный профиль) – 14600 р., (черный) – 14000 р. Т. 89276687574.
- 6. Косилки, грабли, пресс-подборщики, погрузчики, сажалки, копалки, разбрасыватели, фрезы, окучники. ОПТОВЫЕ ЦЕНЫ!** Доставка. Т. 8-800-222-68-58.
- 8. Гравмассу, песок, щебень, торф, кирпич, керамзит, керамзит.** Пенсионерам, уч. ВОВ – скидки. Т. 8-905-199-01-22.
- 11. Срубы на заказ.** Т. 37-28-74.
- 14. Немецкие ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА.** Низкие цены. Пенсионерам скидки. Замер, доставка – бесплатно. Без вых. Т. 8-927-855-83-55.

- 16. Гравмассу, песок, щебень, керамзит, торф, уголь – недорого.** Т. 89053465671.
- 21. Керамблок, гравмассу, песок.** Т.: 8-903-345-63-07, 89176757528.
- 22. БЛОКИ керамзитобетонные** заводские, пропаренные; **КИРПИЧ** цветной – любой. Доставка манипулятором. Тел.: 8-903-322-02-08, 8(8352) 48-02-08.
- 24. КОСИЛКИ, ГРАБЛИ, сажалки, копалки, окучники, опрыскиватели, погрузчики, БДФ. Низкие цены.** Доставка. Т. 89278533596.
- 61. СРУБЫ, строительство** домов, бань "под ключ". Т. 89276670355.
- 62. Блоки КБ** от 30 руб., **цемент, доски** обрезные от 5500 руб., **песок, ОПГС, кирпич.** Доставка. Услуги манипулятора. Т.: 8-903-345-53-24, 89033222532.
- 64. Кирпич** красный одинарный, полуторный, силикатный, облицовочный (все цвета), **половняк, КББ 20x20x40, 20x12x40, гравмассу, керамзит.** Доставка. Разгрузка кран-манипулятором. Т.: 44-20-97, 89033582097.

- 90. Гербициды** от производителя. Рас-срочка. Обмен на зерно по 10 руб./ кг. Т. 8-902-327-18-53.
- 91. БЫЧКОВ** возрастом от 10 дней и 3-х месяцев, породы "Холмогоры" и "Голштинно фриззы". **Доставка – бесплатно.** Т. 8-903-320-27-47.
- 98. Бетон, раствор, фундамент, блоки, плиты** перекрытия, перемычки, **крышки** для погреба, доски. Д-ка. Дешево. Т. 89278535732.
- 610. Отруби – 7 р., пшеницу – 10 р., ячмень – 9 р.** Т. 89373916016.

ТУЯНАТАП / КУПЛЮ

- 39. Бычков, коров, лошадей.** Т. 8-960-310-98-78.
- 50. Коров, телок.** Т. 8-927-850-85-64.
- 63. Закупаем поросят – 5-20 кг.** Т. 8-967-791-89-05.
- 93. Бычков, коров, телок, лошадей – до-рого.** Т. 89613440382.
- 116. Коров на племя.** Т. 8-927-845-22-57.
- 117. Коров, быков, телок.** Дорого. Т. 8-906-387-37-74.

ПУЛĂШУ / УСЛУГИ

- 20. Бурение колодцев, скважин.** Т.: 89674703824, 89279905481.
  - 32. Лечение алкоголизма.** Анонимно. Кон-сультация бесплатная с 9.00 до 19 ч., сб., воскр. с 9.00 до 13 ч. А: г. Чебоксары. Т. 8(8352)55-27-33. Лиц. ЛО 21-01-001 341 от 17.11.2015г. МЗ ЧР. Имеются противопоказания, проконсультируйтесь со специалистом.
  - 38. Чистка колодцев, скважин.** Водоснаб-жение. Т. 89674715070.
  - 45. Лечение алкоголизма и табакоку-рения.** Т.: 8(8352)215345, 89199785855. Лиц. 5001001230 от 08.06.2007. Имеются противопоказа-ния, проконсультируйтесь со специалистом.
  - 120. Ремонт топливной аппаратуры и форсунок** для тракторов. Т. 8-927-842-96-85.
  - 152. БУРЕНИЕ скважин** на воду. Т. 8-960-302-12-93.
- АУ «Издательский дом «Хыпар»
СДАЕТ ПОМЕЩЕНИЯ ПОД ОФИС
на **3, 6, 7** этажах
Дома печати.
Справки по тел.: 28-83-70, 56-04-17, 28-83-64.

<p>«ХРЕСЧЕН САССИ» Обществăла политика хаçачĕ Индекс 54838</p> <p>Учредительсем – Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министрствин, Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министрствин «Хыпар» Издательство сурчĕ» Чăваш Республикин хайтытамлă учрежденийĕ</p>	<p>ДИРЕКТОР-ТĖП РЕДАКТОР Т.Г. ВАШУРКИНА</p>	<p>hypar3@mail.ru</p>	<p>Хаçата 2013 сұлхи раштав уйăхĕн 10-мĕшĕнче Федерацин сыхăну, информаци технологилĕсемпе массăллă коммуникацисен сферинчи сакунсене пăхăннине сăнаса тăракан службин Чăваш Республикинчи управленийĕ ПИ ТУ 21-00305 № регистрацисен.</p> <p>Хаçата «Хыпар» Издательство сурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă хатĕр оригинал-макетран «Чăваш Ен» ИПК» АО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар, И. Яковлев пр-чĕ, 13.</p>	<p>Графика 17 сехетре алă пусмалла. 17 сехетре алă пуснă.</p> <p>Заказ 587 Тираж 6648</p>
	<p>Редактор – В.В. ПЕТРОВА РЕДКОЛЛЕГИ: В.В. Петрова – редактор И.П. Никитина – корреспондент Л.А. Никитина – корреспондент Е.А. Трофимова – хаçат операторĕ</p>	<p>Редакципе издатель адресĕ: Шупашкар, И. Яковлев пр., 13. Телефонсем: директор-тĕп редактор – 56-00-67, пайсем – 62-04-54, 62-50-06, реклама пайĕ тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06</p>	<p>* Рекламăпа пĕлтерĕсем. Рекламă тексĕсемпе пĕлтерĕсемшĕн вĕсене паракансем яваплă.</p>	

ТУНТИКУН, 27
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 14.00, 3.00 Новости
9.20 Контрольная закупка
9.50 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.00, 15.00 Новости с субтитрами
12.15, 3.50 «Наедине со всеми» 13.20, 14.15, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 17.00 «Давай поженимся!» 16+
18.00 «Первая студия» 16+
20.00 «Пусть говорят» 16+
21.00 Время
21.35 Т/с «ШТРАФНИК» 16+
23.40 «Вечерний Ургант» 16+
0.15 Церемония вручения награды американской киноакадемии «Оскар-2017» 16+
2.00 Х/ф «ЛУЧШИЙ ЛЮБОВНИК В МИРЕ» 16+
3.05 Х/ф «ЛУЧШИЙ ЛЮБОВНИК В МИРЕ» 16+

РОССИЯ 1

5.00, 9.15 «Утро России»
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном» 12+
11.40, 14.40, 17.20, 20.45 Вести. Местное время
11.55 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 16+
14.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
17.40 «Прямой эфир» 16+
18.50 «60 Минут» Ток-шоу 12+
21.00 Т/с «ЕКАТЕРИНА. ВЗЛЕТ» 12+
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
1.45 Х/ф «Мастер и Маргарита» 16+
3.45 Т/с «ДАР» 12+

ЧТВ

5.07-5.10, 5.35-5.41 Вести-Чаваш Ен
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чаваш Ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Вести-Чуваши. Утро
8.07-8.10, 8.35-8.41 Вести-Чуваши. Утро
9.00 Из нашего фонда. Песни Геннадия Максимова
9.45-9.55 Из нашего фонда. Неизвестное об известном. Мой город. Владимирская горка
11.40-11.55 Вести-Чаваш Ен
14.40-14.55 Вести-Чуваши
17.20-17.40 Вести-Чуваши Ен
20.45-21.00 Вести-Чуваши

НТРК

6.00 «Правительственная связь» 6.30, 12.30, 16.10 «Мультимир» 7.00 «И в шутку, и всерьез» 6+
7.30, 19.30 «Акилбусер» 6+
8.00, 13.10 «Я люблю Чувашию» 8.30 «Комфортный город» 12+
9.00, 20.40 «КВН. За кадром» 12+
9.30 «Кил ашши» 12+
10.00 «Либительница частного сыска. Даша Васильева». Минисериал 16+
12.00 «Основной элемент. Кинореволюция. Объемный мир» 13.00, 19.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
13.30 «Стеклянный дом» 12+
14.00, 16.00, 23.30 «Республика». Информационная программа 12+
14.10 Д/ф «В мире людей. Увидеть будущее» 12+
15.00, 23.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
15.10 «Загадки космоса. Космическая связь» 16+
16.30 Т/с «ОТРАЖЕНИЕ» 16+
18.30 «Республика в деталях» 20.00 «Республика». Информационная программа 12+
20.30 «Сделано в Чувашии» 12+
21.00 Х/ф «НЕРОДНОЙ» 16+

Наци радиовё

10.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 - Хыпарсен (12+)
11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 - Новости (12+)
6.10-6.40 Ирхи кәмәл (12+)
7.00-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
8.00-9.00 Ирхи кәмәл (12+)
9.00-9.20, 10.10-10.20, 11.10-11.20, 14.10-14.20, 15.10-15.20, 16.10-16.20, 17.10-17.20, 18.10-18.20, 19.10-19.20, 20.10-20.20, 21.10-21.20, 22.10-22.20, 23.10-23.20 Юрә вәчәри (12+)
9.20-10.00 Ялтан яла (12+)
10.20-11.00 Чун-чәре киләнәсә
11.00-12.00 Печен мар (12+)
12.10-14.00 Чәререн тухакан сәмахсем (12+)
15.20-16.00 Радиоазбука (6+)
16.20-17.00 Вәрентекен сәмахә
17.20-18.00 Семье ашши (12+)
20.10-22.00 Чапт кәна (12+)

МАТЧ ТВ

6.30 Д/с «Заклятые соперники» 12+
7.00, 7.25, 8.55, 12.00, 15.15, 17.45 Новости
7.05, 18.20, 3.25 Спортивный репортаж 12+
7.30, 12.05, 15.20, 17.50, 0.55 Все на Матч!
9.00 Куль тура 16+
9.30, 3.50 Поле битвы 12+
10.00 Футбол. Чемпионат Франции. «Марсель» - ПСЖ
12.35 Профессиональный бокс. Дмитрий Бивол против Роберта Берридажа. Бой за титул временного чемпиона мира по версии WBA в полутяжелом весе. Сергей Кузьмин против Вацлава Пейсары. Таггла 16+
15.05 Дневник Всемирных зимних военных игр 12+
15.50 Смешанные единоборства. Календарь 12+
17.15 ЕвроТур. Обзор матчей недели 12+
18.40 Континентальный вечер
19.10 Хоккей. КХЛ. 1/4 финала конференции «Запад» - «Витязь» (Московская область) - СКА (Санкт-Петербург).
21.55 Церемония закрытия Всемирных зимних военных игр 12+

ЫЛЛАРИКУН, 28
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 14.00, 3.00 Новости
9.20, 4.25 Контрольная закупка
9.50 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.00, 15.00 Новости с субтитрами
12.15, 3.30 «Наедине со всеми» 13.20, 14.15, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 17.00 «Давай поженимся!» 16+
18.00 «Первая студия» 16+
20.00 «Пусть говорят» 16+
21.00 Время
21.35 Т/с «ШТРАФНИК» 16+
23.40 «Вечерний Ургант» 16+
0.15 Д/ф «На кончиках пальцев» 16+
1.40, 3.05 Х/ф «В ПОСТЕЛИ С ВРАГОМ» 16+

РОССИЯ 1

5.00, 9.15 «Утро России»
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном» 12+
11.40, 14.40, 17.20, 20.45 Вести. Местное время
11.55 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 16+
14.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
17.40 «Прямой эфир» 16+
18.50 «60 Минут» Ток-шоу 12+
21.00 Т/с «ЕКАТЕРИНА. ВЗЛЕТ» 12+
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
1.45 Х/ф «Мастер и Маргарита» 16+
3.45 Т/с «ДАР» 12+

ЧТВ

5.07-5.10, 5.35-5.41 Вести-Чаваш Ен
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чаваш Ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Вести-Чуваши. Утро
8.07-8.10, 8.35-8.41 Вести-Чуваши. Утро
9.00 Утренний гость. Премьера (на чувашском языке)
9.40-9.55 Воспоминания солдат (на чувашском языке)
11.40-11.55 Вести-Чаваш Ен
14.40-14.55 Вести-Чуваши
17.20-17.40 Вести-Чуваши Ен
20.45-21.00 Вести-Чуваши

НТРК

6.00 «И в шутку, и всерьез» 6+
6.30, 15.00, 23.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
7.00, 13.10, 16.10 «Мультимир» 7.30 «Акилбусер» 6+
8.00, 16.00, 23.30 «Республика». Информационная программа 12+
8.30 «Сделано в Чувашии» 12+
8.40 «КВН. За кадром» 12+
9.00, 18.30 «Республика в деталях» 12+
9.30 «Я люблю Чувашию» 6+
10.00 «Либительница частного сыска. Даша Васильева». Минисериал 16+
12.00 «Основной элемент. Кинореволюция. Новая реальность» 16+
13.00, 14.00, 20.00 «Республика». Информационная программа 12+
13.30 Д/ф «Времени круговорот» 14.10 Д/ф «В мире людей. После смерти» 12+
15.10 «Разрушители мифов. Ева против Дарвина» 16+
16.30 Х/ф «Я БУДУ ЖДАТЬ» 12+
19.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
19.15, 23.15 «Теплэ каласу» 12+
19.30 «Литература теплэ» 12+
20.30 «Экономика в деталях» 12+
20.40 «Комфортный город» 12+
21.00 Х/ф «ЧЕРНОЕ ПЛАТЬЕ»

Наци радиовё

10.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 - Хыпарсен (12+)
11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 - Новости (12+)
6.10-6.40 Ирхи кәмәл (12+)
6.40-6.55 Ирхи кәмәл (12+)
6.55-7.30 Республика сәсси
7.30-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
8.00-9.00 Ирхи кәмәл (12+)
9.00-9.20, 10.10-10.20, 11.10-11.20, 14.10-14.20, 15.10-15.20, 16.10-16.20, 17.10-17.20, 18.10-18.20, 19.10-19.20, 20.10-20.20, 21.10-21.20, 22.10-22.20, 23.10-23.20 Юрә вәчәри (12+)
9.20-10.00 Ялтан яла (12+)
10.20-11.00 Чун-чәре киләнәсә
11.00-12.00 Печен мар (12+)
12.10-14.00 Чәререн тухакан сәмахсем (12+)
15.20-16.00 Вәрентекен сәмахә
16.20-17.00 На страже закона (16+)
16.10-17.00 Яра, юрә! (хит-парад) (12+)
18.20-19.00 Чаваш Ен. Сулсем тата сынсем (12+)
19.10-20.00 Асәри юрәсем
20.10-21.00 Тата мән кирлэ пурнәсрә? (12+)
21.20-22.00 Республика сәсси

МАТЧ ТВ

6.30 Д/с «Заклятые соперники» 12+
7.00, 7.25, 8.55, 12.00, 14.35, 16.20, 18.55 Новости
7.05 Спортивный репортаж 12+
7.30, 12.05, 16.25, 19.00, 23.05 Все на Матч!
9.00 Куль тура 16+
9.30, 5.00 ЕвроТур. Обзор матчей недели 12+
10.00, 12.35, 3.35 Смешанные единоборства. Новые битвы
14.05, 5.30 «Победы февраля» 14.40 Лыжный спорт. Чемпионат мира. Женщины. 10 км
16.00 Футбол. Клубы России. 1/4 финала. «Урал» (Екатеринбург) - «Краснодар»
19.25 Футбол. Товарищеский матч. «Спартак» - «Согдал»
21.25 Х/ф «ЛЕГЕНДА О КРАСНОМ ДРАКОНЕ» 16+
23.50 Волейбол. Лига чемпионов. Женщины. «Уралочка-НТМК» - «Вакифбанк»

ЮНКУН, 1
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 14.00, 3.00 Новости
9.20, 4.25 Контрольная закупка
9.50 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.00, 15.00 Новости с субтитрами
12.15, 3.30 «Наедине со всеми» 13.20, 14.15, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 17.00 «Давай поженимся!» 16+
18.00 «Первая студия» 16+
20.00 «Пусть говорят» 16+
21.00 Время
21.35 Т/с «ШТРАФНИК» 16+
23.40 «Вечерний Ургант» 16+
0.15 Д/ф «Григорьевич. Юрий Грозный» 12+
1.20, 3.05 Х/ф «ОСАДА» 16+

РОССИЯ 1

5.00, 9.15 «Утро России»
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном» 12+
11.40, 14.40, 17.20, 20.45 Вести. Местное время
11.55 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 16+
14.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
17.40 «Прямой эфир» 16+
18.50 «60 Минут» Ток-шоу 12+
21.00 Т/с «ЕКАТЕРИНА. ВЗЛЕТ» 12+
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
1.35 Х/ф «Мастер и Маргарита» 16+
3.35 Т/с «ДАР» 12+

ЧТВ

5.07-5.10, 5.35-5.41 Вести-Чаваш Ен
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чаваш Ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Вести-Чуваши. Утро
8.07-8.10, 8.35-8.41 Вести-Чуваши. Утро
9.00-9.55 Из нашего фонда. Концерт мастеров искусств Чувашии
11.40-11.55 Вести-Чаваш Ен
14.40-14.55 Вести-Чуваши
17.20-17.40 Вести-Чаваш Ен
20.45-21.00 Вести-Чуваши

НТРК

6.00 Д/ф «ФЕДЕРАЦИЯ» 16+
6.30, 15.00, 23.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
7.00 «Сиплэ те туглэ» 16+
7.30, 13.30 «Земляки» 16+
8.00, 16.00, 23.30 «Республика». Информационная программа 12+
8.30 «Экономика в деталях» 12+
8.40 «Комфортный город» 12+
9.00, 18.30 «Республика в деталях» 12+
9.30 «Я люблю Чувашию» 6+
10.00 «Либительница частного сыска. Даша Васильева». Минисериал 16+
12.00 Д/ф «Основной элемент. Дювятия планета» 16+
12.30 «На Олимпе» 12+
13.00, 19.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
13.10, 16.10 «Мультимир» 6+
13.30 «Земляки» 16+
14.00, 20.00 «Республика». Информационная программа 12+
14.10 «КВН. За кадром» 12+
14.30 Д/ф «Эксперименты с Антоном Войковским» 12+
15.10 «Хроники будущего. Гибель Земли» 16+
16.30 Т/с «КРАТКИЙ КУРС СЧАСТЛИВОЙ ЖИЗНИ» 16+
19.30 Д/ф «Чувашская легенда» 20.30 «Правительственная связь» 12+
21.00 Х/ф «СОКРОВИЩА О.К.»

Наци радиовё

6.00, 7.00, 10.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 - Хыпарсен (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 - Новости (12+)
6.10-6.40 Ирхи кәмәл (12+)
6.40-6.55 Ирхи кәмәл (12+)
6.55-7.30 Республика сәсси (12+)
7.30-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
8.00-9.00 Ирхи кәмәл (12+)
9.00-9.20, 10.10-10.20, 11.10-11.20, 14.10-14.20, 15.10-15.20, 16.10-16.20, 17.10-17.20, 18.10-18.20, 19.10-19.20, 20.10-20.20, 21.10-21.20, 22.10-22.20, 23.10-23.20 Юрә вәчәри (12+)
9.20-10.00 Ялтан яла (12+)
10.20-11.00 Чун-чәре киләнәсә
11.00-12.00 Печен мар (12+)
12.10-14.00 Чәререн тухакан сәмахсем (12+)
15.20-16.00 Вәрентекен сәмахә
16.20-17.00 На страже закона (16+)
16.10-17.00 Яра, юрә! (хит-парад) (12+)
18.20-19.00 Чаваш Ен. Сулсем тата сынсем (12+)
19.10-20.00 Асәри юрәсем
20.10-21.00 Тата мән кирлэ пурнәсрә? (12+)
21.20-22.00 Республика сәсси

МАТЧ ТВ

6.30 Д/с «Заклятые соперники» 12+
7.00, 7.25, 8.55, 12.00, 14.05, 16.20, 22.00 Новости
7.05 Спортивный репортаж 12+
7.30, 12.05, 16.25, 0.40 Все на Матч!
9.00 Куль тура 16+
9.30, 21.25 «Победы февраля» 10.00 Х/ф «ЧЕМПИОН» 16+
12.35 Смешанные единоборства. Bellator 16+
14.10, 18.55 «Арбитры. Live» 14.40 Лыжный спорт. Чемпионат мира. Мужчины. 15 км
16.55 Футбол. Кубок России. 1/4 финала. «Уфа» - «Ангия» (Махачкала).
19.25 Футбол. Кубок России. 1/4 финала. «Локомотив» (Москва) - «Тосно»
22.10 Все на футбол!
22.40 Футбол. Кубок Германии. 1/4 финала. «Бавария» - «Шальке»

КЁШЕРНИКУН, 2
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 14.00, 3.00 Новости
9.20, 4.30 Контрольная закупка
9.50 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.00, 15.00 Новости с субтитрами
12.15, 3.35 «Наедине со всеми» 13.20, 14.15, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 17.00 «Давай поженимся!» 16+
18.00 «Первая студия» 16+
20.00 «Пусть говорят» 16+
21.00 Время
21.35 Т/с «ШТРАФНИК» 16+
23.40 «Вечерний Ургант» 16+
0.15 На ночь глядя 16+
1.10 Х/ф «ВСЕ БЕЗ УМА ОТ МЭРИ» 16+
3.05 «Все без ума от Мэри» 16+

РОССИЯ 1

5.00, 9.15 «Утро России»
9.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
9.55 «О самом главном» 12+
11.40, 14.40, 17.20, 20.45 Вести. Местное время
11.55 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 16+
14.55 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
17.40 «Прямой эфир» 16+
18.50 «60 Минут» Ток-шоу 12+
21.00 Т/с «ЕКАТЕРИНА. ВЗЛЕТ» 12+
23.15 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
1.15 Х/ф «Мастер и Маргарита» 16+
3.15 Т/с «ДАР» 12+

ЧТВ

5.07-5.10, 5.35-5.41 Вести-Чаваш Ен
6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чаваш Ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Вести-Чуваши. Утро
8.07-8.10, 8.35-8.41 Вести-Чуваши. Утро
9.00 В центре внимания
9.30-9.55 Доступная среда
11.40-11.55 Вести-Чаваш Ен
14.40-14.55 Вести-Чуваши
17.20-17.40 Вести-Чаваш Ен
20.45-21.00 Вести-Чуваши

НТРК

6.00 Д/ф «ФЕДЕРАЦИЯ» 16+
6.30, 15.00, 23.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
7.00 «Сиплэ те туглэ» 16+
7.30, 13.30 «Земляки» 16+
8.00, 16.00, 23.30 «Республика». Информационная программа 12+
8.30 «Правительственная связь» 12+
8.40 «Республика в деталях» 12+
9.00 «Я люблю Чувашию» 6+
8.40 «Комфортный город» 12+
9.30 «Я люблю Чувашию» 6+
10.00 «Либительница частного сыска. Даша Васильева». Минисериал 16+
13.00, 14.00, 20.00 «Республика». Информ. программа 13.10, 16.10 «Мультимир» 6+
14.10, 19.30 «Туслэх йывәсэ» 14.30 Д/ф «Эксперименты с Антоном Войковским» 12+
15.10 «Сенсация или провокация. Вселенная, которой нет» 16.30 Т/с «КРАТКИЙ КУРС СЧАСТЛИВОЙ ЖИЗНИ» 16+
16.30 «И в шутку, и всерьез» 6+
19.00 «Республика». Хыпарсен калараме 12+
19.15, 23.15 «Теплэ каласу» 12+
20.30 «Время вкуса» 12+
21.00 Х/ф «ГОГОЛЬ. БЛИЖАЙШИЙ» 16+

Наци радиовё

6.00, 7.00, 10.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 - Хыпарсен (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 - Новости (12+)
6.10-6.40 Ирхи кәмәл (12+)
6.40-6.55 Ирхи кәмәл (12+)
6.55-7.30 Республика сәсси (12+)
7.30-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
7.30-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
7.30-8.00 Ирхи кәмәл (12+)
8.00-9.00 Ирхи кәмәл (12+)
9.00-9.20, 10.10-10.20, 11.10-11.20, 14.10-14.20, 15.10-15.20, 16.10-16.20, 17.10-17.20, 18.10-18.20, 19.10-19.20, 20.10-20.20, 21.10-21.20, 22.10-22.20, 23.10-23.20 Юрә вәчәри (12+)
9.20-10.00 Ялтан яла (12+)
9.40-10.00 На весах Фемиды
10.20-11.00 Социальный вопрос
11.10-12.00 Чән-чәре киләнәсә
12.10-14.00 Чәререн тухакан сәмахсем (12+)
14.20-15.00 Азы православия
15.20-16.00 Чун-чәре киләнәсә
16.10-17.00 Тата мән кирлэ пурнәсрә? (12+)
17.20-18.00 Тус-юлташ салам
18.20-19.00 Чаваш Ен. Сулсем тата сынсем (12+)
19.20-19.40 Тухтар канашә (12+)
20.20-22.00 Сичә юрә (12+)

МАТЧ ТВ

6.30 Д/с «Заклятые соперники» 12+
7.00, 7.25, 8.55, 10.00, 11.30, 14.05, 19.25 Новости
7.05 Спортивный репортаж 12+
7.30, 11.35, 15.50, 20.00, 23.00 Все на Матч!
9.00 Куль тура 16+
9.30, 22.30 Д/с «Жестокый спорт» 16+
10.10 Д/ф «Век чемпионов» 12.05 Х/ф «БОЙЦОВСКИЙ СРЪБ»
13.05 Биадлон. Кубок мира. Спринт. Женщины
16.20 Десятка 16+
16.40 Континентальный вечер
16.55 Хоккей. КХЛ. 1/4 финала конференции «Восток»
19.30 «Кубка Гагарина. Лучшие» 12+
21.00 Д/ф «Молодые тренеры. Россия» 12+
21.30 Все на футбол! 12+
23.45 Х/ф «БОЕВЫЕ АНГЕЛЫ» 16+
1.55 Лыжный спорт. Чемпионат мира. Эстафета. Женщины
2.50 Лыжный спорт. Чемпионат мира. Прыжки с трамплина. Мужчины
3.45 Х/ф «ЧЕМПИОН» 16+

ЭРНЕКУН, 3
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

5.00, 9.20 Контрольная закупка
9.00, 14.00 Новости
9.50 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.00, 15.00 Новости с субтитрами
12.15 «Наедине со всеми» 16+
13.20, 14.15, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Мужское / Женское» 17.00 «Давай поженимся!» 16+
18.00 «Первая студия» 16+
20.00 «Пусть говорят» 16+
21.00 Время
21.35 Т/с «ШТРАФНИК» 16+
23.40 «Вечерний Ургант» 16+
0.15 На ночь глядя 16+
1.10 Х/ф «ВСЕ БЕЗ УМА ОТ МЭРИ» 16+
3.05 «Все без ума от Мэри» 16+

РОССИЯ 1

5.00, 9.15 «Утро России»
9